

Omslag: Jiri Büller

Inhoud

31 mei 2002

462

De Nederlandse rechter in het Joegoslavië-tribunaal, **Fons Orie**, was advocaat en rechter in de Hoge Raad. Hoe kijkt hij daar nu op terug, wat zijn zijn nieuwe ervaringen, en: is het Internationaal Strafhof misschien niet iets te politiek?

462 Fons Orie, eerste Nederlandse rechter in het Joegoslavië-tribunaal
Miek Smilde

466

Iedereen weet wel ongeveer wat een **pensioenbreuk** is, ook advocaten. Maar hoe kun je die helen? De belangrijkste oplossingen, met rekenvoorbeeld en recente jurisprudentie, op een rij gezet.

466 Pensioen en het einde van de arbeidsovereenkomst
mr. H.M.J. van den Hurk

472 Winsten omhoog, toevoegingen omlaag
Lex van Almelo

474 Heeft HRM voor de advocatuur iets te betekenen?
dr. R.C.H. van Otterlo

Vaste rubrieken

461 Column
Wag the Dog
Matthijs Kaaks

478 Hoe zit het met...
tussentijds beroep?
Willem Heemskerk

482 De balans van...
Dirk Jan Rutgers
Martine Goosens

484 Reacties:
• Poging tot uitlokking

485 In het nieuws
• Spong en Hammerstein staan bijna alleen
• Duitse rechtsbijstand onder druk
• Eindelijk rust voor de advocaten?

486 Iks ging weer eens pleiten
Leo van Osch

495 Disciplinaire beslissingen

472

Uitgebreid **onderzoek onder advocaten** leert dat de winsten stijgen. Maar: de cliënten blijven ontevreden over de nota, de toevoegingspraktijk is dramatisch verkleind en ICT-investeringen leiden niet tot personeelsbesparingen.

488-494 Van de orde

459 Van de deken:
Tuchtrechtspraak
Orde-nieuws
Orde-agenda
Beroepsopleiding
Permanente Opleiding
Personalia

In de volgende nummers

- De nieuwe Vreemdelingenwet – een jaar later
- Nieuwe Belgische baliestructuren
- Kwekersrecht

VAN DE DEKEN

Tuchtrechtspraak

mr. M.W. Guensberg

Een deugdelijk systeem van tuchtrechtspraak is kenmerk van en waarborg voor een volwassen beroepsgroep. Zo regelt bijvoorbeeld de Samenwerkingsverordening dat advocaten slechts mogen samenwerken met leden van door de Algemene Raad erkende beroepsgroepen. Erkenning van een beroepsgroep is slechts mogelijk als de leden ervan (onder meer) onderworpen zijn aan tuchtrecht, vergelijkbaar met het tuchtrecht voor de advocaat. De kwaliteit van de tuchtrechtspraak en de organisatie daarvan verdienen zonder meer aandacht en bescherming.

De tuchtrechtspraak in de advocatuur ziet op de zorg die advocaten moeten betrachten jegens hun cliënten, op de naleving van de verordeningen van de Orde en op betamelijk handelen en nalaten van advocaten in het algemeen. De Advocatenwet (art. 46 tot 61) waarborgt de onafhankelijkheid van de tuchtrechtspraak en regelt op een inzichtelijke wijze de procesgang.

Als de huidige griffier van het tuchtcollege vervangen wordt door een gerechtsambtenaar tuchtzaken, zal deze moeten beschikken over kennis van en affiniteit met tuchtrecht en advocatuur

De raden van discipline en het Hof van Discipline kunnen de als gevolg van de groei van de balie en de juridisering van de maatschappij toenemende stroom van klachten ternauwernood aan. De kwaliteit van de tuchtrechtspraak is dankzij extra inspanning van tuchtrechters en griffiers daarbij gelukkig (nog) niet in het geding.

Er is daarnaast zorg over de bereidheid om als rechter dan wel als advocaat-lid in het systeem te participeren en het is moeilijk om voldoende gekwalificeerde griffiers aan te trekken. Bovendien is er een gebrekkige regeling van beheer en huisvesting van de tuchtcolleges. Deze problemen vormden aanleiding tot instelling door de Minister van Justitie van een Werkgroep Tuchtrechtspraak Advocatuur en die werkgroep heeft onlangs een belangwekkend rapport uitgebracht. Daarin doet de werkgroep aan aantal belangrijke aanbevelingen.

De tuchtcolleges moeten zelfstandig blijven hetgeen ook tot uitdrukking moet komen in een eigen en kenbare identiteit. De raden zullen organisatorisch aansluiting krijgen bij de rechtbanken in de ressort-hoofdplaatsten en het Hof van Discipline zal die aansluiting zoeken bij het Gerechtshof te 's-Hertogenbosch. Ter verkorting van de reistijd van de deken, die natuurlijk frequent bij het Hof moeten verschijnen, zou het naar mijn oordeel meer voor de hand liggen om te kiezen voor een centraler gelegen Gerechtshof, bijvoorbeeld het Arnhemse. Er zal een geormerkt en ondeelbaar en kostendekkend budget aan de tuchtcolleges worden toegekend, waarin ook ruimte is voor honorering van de leden-advocaten, althans dat is de wens van de werkgroep. Voor de ondersteuning, administratief en juridisch, wordt aansluiting gezocht bij het rechterlijk apparaat. De huidige griffier zal, als het aan de werkgroep ligt, vervangen moeten gaan worden door een gerechtsambtenaar tuchtzaken die moet beschikken over voldoende juridische en vakinhoudelijke kennis van het tuchtrecht. Affiniteit met de advocatuur is een aanbeveling. In het overgangsrecht zou moeten worden voorzien in een regeling die recht doet aan de verdiensten van de advocaten-griffiers en van de administratieve ondersteuning. Tuchtrechters zullen met behoud van bezoldiging vrijstellingen krijgen van hun reguliere werkzaamheden. In de benoemingsregeling zoals die thans in de Advocatenwet is opgenomen wordt geen wijziging voorgesteld.

Al met al oogt het advies evenwichtig en lijken de aanbevelingen te voorzien in handhaving, zelfs misschien verhoging, van de kwaliteit van de tuchtrechtspraak. In de uitwerking van de plannen zal echter mijns inziens veel aandacht moeten worden besteed aan de positie en aan de kwalificaties van de gerechtsambtenaar tuchtzaken. Kennis van en affiniteit met de advocatuur zou niet slechts moeten strekken tot aanbeveling. Die kennis zou een vereiste moeten zijn en er zou gezocht moeten worden naar een systeem waarin die kennis ook actief wordt onderhouden. De advocatuur kent een grote dynamiek die kan leiden tot de noodzaak om de visie op handelen en nalaten van advocaten bij te stellen. De werkgroep heeft ook zeer terecht overwogen dat tuchtrechtspraak een eigen karakter heeft. Niet alleen geschillenbeslechting maar vooral ook de kwaliteit van de beroepsuitoefening in brede zin is in het geding. Bescherming van dat karakter is het best gediend met inbreng van professionele rechters, inbreng van deskundige, door de wol geleverde vakgenoten en inbreng van werkelijk in de beroepsuitoefening door advocaten ingevoerde ondersteuning. ■

Het *Advocatenblad* is het officiële orgaan van de Nederlandse Orde van Advocaten en wordt uitgegeven door Elsevier bedrijfsinformatie bv. De inhoud wordt samengesteld door de van de Orde onafhankelijke redactie, behalve de rubrieken Van de Orde en Disciplinaire beslissingen.

De gehele productie van het *Advocatenblad* wordt betaald uit de advertentie-opbrengsten.

Redactie

mr. drs. G.C. van Daal
mr. W.K. van Duren
mr. W. Heemskerk
dr. L. Hesselink
mr. A.A.M. van der Meer
mr. O.H. Minjon
mr. P.F.P. Nabben
mr. G.J. van Oosten
mr. L.N.J.B. van Osch
mr. M. Perfors
mr. M. Ynzonides

Bladmanagement

mr. L.N.J.B. van Osch
mr. M. Perfors
mr. M. Ynzonides
dr. L. Hesselink (Elsevier)
mr. D. de Snoo (Orde)

Eindredactie

Linus Hesselink

Redactionele bijdragen

t.a.v. L. Hesselink
Elsevier bedrijfsinformatie bv
Postbus 16500, 2500 BM Den Haag
tel. 070-4415226
fax 070-4415919
email: l.hesselink@ebi.nl
Bezoekadres: Benoordenhoutseweg 46, Den Haag
Zie www.elsevierjuridisch.nl

Bijdragen voor het Orde-deel

Nederlandse Orde van Advocaten,
Postbus 30851, 2500 GW Den Haag,
tel. 070-3353535, fax 070-3353531.
Zie ook: www.advocatenorde.nl

Uitgever

drs. J.W. van der Weele

Juridische Vacaturebank

www.jbb.nl

Beeld

Vormgeving: VILLA Y, Andre Klijsen
Tekeningen: Floris Tilanus
De Pinguïn: W.C. van Manen, Stichting
Advocaten voor Advocaten

Lay-out

Dimitry de Bruin, Den Haag

Correctie

Sandra Braakmann

Druk

Drukkerij Groen bv, Leiden

Advertenties

Brouwer's Direct Marketing bv
Postbus 90, 2380 AB Zoeterwoude
tel. 071-5897621, fax 071-5890580
e-mail: bdmvb@euronet.nl
Advertentietarieven op aanvraag
Personeelsadvertenties: € 1,80 per mm bij een
kolombreedte van 40 mm
Inzendtermijn afl. 12: 31 mei 2002
afl. 13: 14 juni 2002

Abonnementen

Alle *advocaten*, leden van de Nederlandse Orde van Advocaten, ontvangen het blad gratis. Voor adreswijzigingen kunnen zij terecht bij de Nederlandse Orde van Advocaten, Postbus 30851, 2500 GW Den Haag (Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag), tel. 070-3353535, fax 070-3353531.

Niet-leden betalen € 133 per jaarabonnement (incl. BTW en verzendkosten) en voor de jaarband € 15. Studenten 50% korting. Abonnementen kunnen schriftelijk worden opgezegd tot uiterlijk twee maanden voor beëindiging van het lopende abonnement. Elsevier Klantenservice verzorgt de abonnementenadministratie voor niet-leden: Elsevier bedrijfsinformatie bv, afdeling Klantenadministratie, postbus 808, 7000 AV Doetinchem. Tel. 0314-358358, fax 0314-349048, e-mail: klantenservice@ebi.nl
Losse nummers: € 8

© Alle rechten voorbehouden. Niets uit dit blad mag worden vervoerd, openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet) dient men zich tot de uitgever te wenden.

COLUMN

Matthijs Kaaks

Wag the Dog

Elke maandagochtend nemen Spong en Hammerstein de week door. Alle kranten en weekbladen liggen dan op tafel. Eerst doen ze een onschuldig spelletje. Ze turven hun namen en vergelijken dan. Wie het meest wordt genoemd, moet koffie halen.

De afgelopen tijd echter, sloegen ze dit spelletje over. Er heerste een beetje een bedrukte stemming in het pand. Dat had te maken met het volgende.

Manmoedig waren ze op de bres gesprongen voor de World-Online-beleggers, maar dat was inmiddels een onbezonnen actie gebleken. Justitie gaat niet vervolgen. De speciaal opgerichte Stichting Lipstick was bezig een stille dood te sterven. Nina Brink hoonde hen openlijk weg. En de gedupeerde beleggers begonnen te morren. Sommigen eisten het betaalde voorschot terug van de beide advocaten die hun gouden bergen hadden beloofd. Ze kregen zelfs dreigende telefoontjes. En wat het ergst was: de kranten schreven minder en minder over het gerespecteerde duo.

‘We moeten een daad stellen Geer’, sprak Oscar enigszins wanhopig. ‘Een krachtige publieke actie. Iets wat onmiddellijk de aandacht trekt. Niemand zal dan nog zeuren over die zielige beleggers. Net als in die film.’

En hij vertelde over een film die hij had gezien over een president van de Verenigde Staten die zijn seksschandaal verbergt door zogenaamd een oorlog te beginnen. ‘*Wag the Dog*, bedoel je’, zei Gerard, ‘die film hebben we samen gezien.’

Nu hadden Gerard en Oscar nog wel wat ideetjes liggen. Ze hebben daar een speciale, grijze ideeënbox voor op kantoor. Af en toe laten ze daar allebei een kattenbelletje in vallen. Hammerstein las er enkele hardop voor.

‘Een aanklacht tegen minister Brinkhorst wegens genocide?’

Spong maakte een wegwerpgebaar. ‘Ik heb niets met koeien. Bovendien is dat geda-teerd. Niemand zal er nog over willen schrijven.’

De vergiftigde glycerine-affaire had al te veel aandacht gehad. Zorreguieta was inmid-dels een gepasseerd station. Het briefje ‘Iets met prins Bernhard’ ging ook terug de doos in.

‘Maar dat was een goeie tip’, sputterde Hammerstein nog.

‘Nee Oscar’, zei Spong, ‘van het koningshuis blijven we voorlopig af. Anders kan ik mijn ministerschap wel vergeten.’

‘Een zaak tegen de deken?’

Die bleken ze al te hebben gehad. Het papiertje werd verfrommeld.

De laatste suggestie bestond slechts uit drie letters: *PIM*.

Spong knikte vergenoegd. ‘Mijn idee,’ zei hij trots.

‘Maar Pim is dood’, zei Oscar, ‘de zaak tegen die taartgooiers komt nu een beetje laat’. Gerard schudde zijn hoofd.

‘Wie taart zaait zal... Nee, wie haat zaait zal storm oogsten’, improviseerde hij profes-tisch. En hij somde een hele lijst politici op.

Ze zwegen even. Toen begonnen hun beider ogen opgewonden te glimmen. Nu had-den ze een zaak! Hammerstein ging koffie halen.

Spong pakte zijn dictafoon en begon alvast een aangifte te dicteren. ■

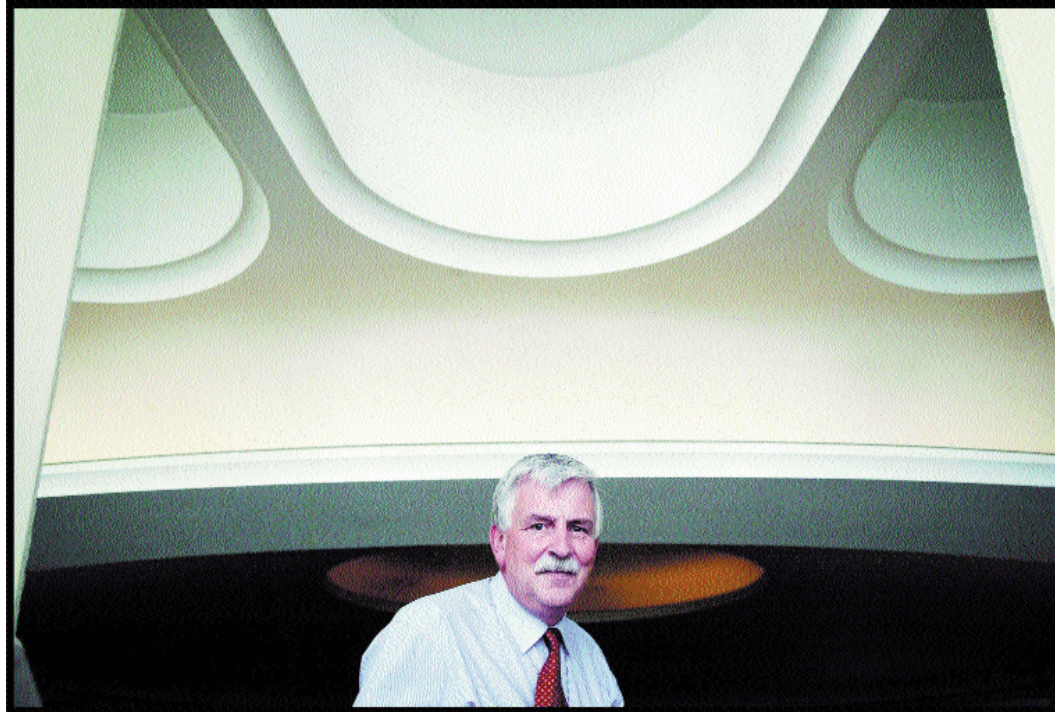
Eerste Nederlandse rechter in Joegoslavië-tribunaal

‘Elke keer moet ik terug naar de basis die de verschillende rechters bindt’

‘Judge Orië, U belt maar even als het gesprek is afgelopen’, zegt de persvoorlichter. ‘Dank u, maar dat is niet nodig’, reageert Fons Orië (1947), rechter bij het Joegoslavië-tribunaal. ‘Ik begeleid mijn gasten persoonlijk even naar de deur.’ Nederlandse rechters regelen dat soort zaken zelf. Ex-advocaat en ex-HR-lid Orië praat over zijn nieuwe baan en vraagt zich ten slotte af of het Internationaal Strafhof niet te politiek zal zijn.

Miek Smilde

freelance journalist

The International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY) in Den Haag is een wereld apart. Rechters uit totaal verschillende rechtsculturen buigen zich hier gezamenlijk over de misdrijven die ten tijde van de oorlog zijn gepleegd in het voormalige Joegoslavië. Het tribunaal – opgericht in 1993 – heeft een eigen statuut en eigen regels op het gebied van strafvordering. Het procesrecht is echter geen statisch gegeven, maar wordt voortdurend verder ontwikkeld. Juist dat is een van de aspecten die Orië, de eerste Nederlandse rechter bij het tribunaal, bijzonder aantrekt. ‘Je ziet het recht onder je handen groeien.’

Aanvankelijk was het procesrecht van het tribunaal sterk gericht op een systeem zoals de common law-landen – onder andere de Verenigde Staten en Groot-Brittannië – dat kennen. In een dergelijk systeem is het gebruikelijk dat zoveel mogelijk op de zitting

zelf gebeurt, het zogeheten onmiddellijkheidsbeginsel. Dat betekent bijvoorbeeld dat partijen op de zitting zelf getuigen horen. Een dergelijke manier van werken is arbeidsintensief en kost veel tijd. Mede om die reden is inmiddels bepaald dat in voorkomende gevallen ook gebruik mag worden gemaakt van schriftelijke getuigenverklaringen die zijn afgelegd tijdens het opsporingsonderzoek. Orië benadrukt dat deze rechtsontwikkeling het gevolg is van de gezamenlijke inspanningen van de rechters die verschillende achtergronden hebben.

‘Elk rechtsstelsel probeert op zijn eigen wijze een soort werkelijkheid te bepalen. Het gaat uiteindelijk om het vaststellen van een waarheid, niet eens de absolute waarheid, maar een soort waarheid die aan de hand van strakke normen wordt vastgesteld. Dat is voor mij een van de aantrekkelijke aspecten van dit

werk. Elke keer moet ik terug naar de basis die de rechters bindt.’

Harder oordelen

Hoewel Orië sinds november 2001 als rechter in het tribunaal actief is, voor in ieder geval de eerste termijn van vier jaar, is deze wereld hem niet vreemd. Al in 1995 zette hij voet in de rechtszaal, zij het aan de andere kant van de tafel. Destijds verdedigde hij, samen met zijn toenmalige kantoorgenoot Mischa Wladimiroff, de eerste verdachte van het tribunaal, Dusko Tadić. In die zaak stelden de raadsmanen onder andere de rechtmatigheid van het tribunaal aan de orde. Niet de Algemene Vergadering van de VN, maar de Veiligheidsraad had namelijk het tribunaal in het leven geroepen, en de centrale vraag was of de Veiligheidsraad daartoe wel bevoegd was. Het antwoord luidde bevestigend.

Orie dacht op dat moment nog niet ooit rechter bij het tribunaal te worden. Het tribunaal was al op Nederlands grondgebied gevestigd, en de griffier – zowel de vorige als de huidige, Hans Holthuis – had de Nederlandse nationaliteit. Een Nederlandse rechter lag niet erg voor de hand, vermoedde Orie. Toen het ministerie van Buitenlandse Zaken hem echter benaderde met de vraag of

verschillende rechters, juicht Orie in hoge mate toe, maar niet omdat een voormalig advocaat eerder geneigd is het standpunt van de verdediging in te nemen. Het kan zelfs andersom zijn, zegt Orie, bijvoorbeeld als de verdediging slordig is. ‘Dan kun je daar als rechter zelfs harder over oordelen.’

Die internationale regels staan helemaal aan het eind van het wetboek en daar was ik in mijn studie niet met de juiste intensiteit aan toegekomen

hij als kandidaat voorgedragen wilde worden, hoefde hij niet lang te aarzelen. De kandidaat-rechter draaide vervolgens mee ‘in een vreemde carrousel’ om steun te verwerven voor zijn kandidatuur. Daarbij boog hij zich bijvoorbeeld over de vormgeving van de door het ministerie betaalde flyers, die de kandidaten op het laatste moment naar de diverse staten sturen. Hij kreeg uiteindelijk 114 stemmen, waarmee hij de benodigde 96 stemmen ruimschoots verwierf.

Of zijn ervaring als advocaat bij het tribunaal hem heeft geholpen of juist heeft tegenwerkt, durft Orie niet te zeggen. Weliswaar is het in de Angelsaksische traditie gewoonte rechters te rekruteren uit de balie, maar in de continentale rechtscultuur is dat minder vanzelfsprekend. Zelf heeft hij het gevoel dat zijn ervaring als verdediger eerder een voordeel dan een nadeel is.

‘Ik heb vaker geroepen dat de beste rechters – van welk college dan ook – afkomstig zijn uit de advocatuur. Of dat waar is, is natuurlijk punt twee, maar de ervaring als advocaat helpt ontegenzeggelijk, in de Nederlandse context, en ook hier bij het tribunaal. Ik ben mij bijvoorbeeld beter bewust wat het betekent voor een advocaat om zelf op pad te moeten om de zaak op te bouwen. Een advocaat bij het tribunaal moet zelf zijn getuigen organiseren, er is geen rechter-commissaris die dat doet. Ik weet met andere woorden wat er allemaal bij de voorbereiding van een zaak komt kijken.’

Dat bij de samenstelling van de Nederlandse rechtscolleges ook rekening wordt gehouden met de achtergrond van de

Ondenikbaar

Tijdens zijn studie had Orie geen speciale belangstelling voor het internationaal strafrecht. Op het mondeling tentamen strafverordering moest hij de antwoorden over de internationale rechtshulp schuldig blijven. ‘Die internationale regels staan helemaal aan het eind van het wetboek en daar was ik niet met de juiste intensiteit aan toegekomen.’ Eenmaal wetenschappelijk medewerker, wakte een brief van een in het buitenland gedetineerde man zijn interesse. De man vroeg of het niet mogelijk was zijn straf in Nederland uit te zitten. De toenmalige hoogleraar strafrecht Melai stimuleerde zijn jonge medewerker de zaak eens uit te zoeken. ‘In Nederland was er op dat moment niet zoveel te doen op het gebied van het internationaal strafrecht, er waren misschien twee boekjes beschikbaar,’ herinnert Orie zich. ‘En er was Bart de Schutter uit België, die een soort introductie in het Europees recht gaf aan Amerikanen. Daar zat een stukje strafrecht in en dat ik mocht bijwonen.’ Zo ontwikkelde zich gaandeweg een carrière in de toen nog kleine wereld van het internationale strafrecht.

De mensen die Orie in die beginfase leerde kennen, bekleden inmiddels prominente posities binnen die wereld. Een wereld die er – door de komst van het Rwanda-tribunaal, het Joegoslavië-tribunaal en het toekomstige internationale strafhof – alleen maar groter op wordt. Orie heeft die ontwikkeling niet voorzien. ‘We hadden Neurenberg en Tokio gehad, een historisch moment dat achter ons lag. In de jaren

zeventig en tachtig was een internationaal strafhof ondenkbaar. Er was onvoldoende politiek draagvlak, we hebben er dertig jaar over gedaan om het begrip ‘agressie’ te definiëren en nog steeds kan het misdrijf agressie bij het Internationaal strafhof geen rol spelen.’

Hij koos in 1980 voor de advocatuur, en werkte tot zijn benoeming in 1997 in de Hoge Raad bij Wladimiroff & Spong. ‘Mijn wetenschappelijke artikelen kwamen altijd voort uit de casuïstiek’, zegt hij. ‘Ik ben een wetenschappelijk geïnteresseerd practicus. Of een in de praktijk geïnteresseerde wetenschapper. Geen van beide ben ik eigenlijk echt, ik begeef me op dat grensvlak.’

Ertoe dóén

Zaken waarin hij als advocaat op een kruispunt stond, herinnert Orie zich het best. Zaken waarin het erop aankwam, linksom of rechtsom. Hij noemt de zaak waarin het ging om de vraag of een Nederlander mocht worden uitgeleverd, en zo ja, onder welke voorwaarden. De onduidelijkheid was voor Orie reden om namens zijn cliënt te eisen dat de Staat niet zou uitleveren. Hij kreeg gelijk, uiteindelijk. ‘Het kort geding won ik, het appèl verloor ik, de AG bij de Hoge Raad concludeerde dat het cassatieberoep moest worden verworpen, maar de civiele kamer besliste anders. Dat is werken op het scherpst van de snede. Het gaat dan meestal om theoretische vraagstukken, maar wel om heel principiële. Deze kwestie heeft ertoe geleid dat Nederlanders niet meer mogen worden uitgeleverd zonder dat van tevoren de garantie is gegeven dat de Nederlandse rechter nog eens naar de opgelegde straf mag kijken in verband met de tenuitvoerlegging ervan in ons land. Wat ik heb gedaan is met andere woorden van invloed geweest. Mijn werk heeft ertoe gedaan.’

Dat de VS in het kader van een ander uitleveringsverdrag die garantie niet gemakkelijk geeft, althans op papier, is volgens hem een andere zaak.

De wil ertoe te doen, speelde ook een rol in de verdediging van Tadić. Meegetrokken in het kielzog van Wladimiroff voelde Orie ‘de historische plicht’ de zaak zo goed als maar mogelijk was op te pakken. ‘We hebben de zaak grondig aangepakt. Desondanks

waren onze verwachtingen van de scoringskans niet hoogge-spannen. Maar we realiseerden ons dat we de eersten waren. We hadden oprecht het idee dat als wij de zaak slecht zouden verdedigen er misschien een beslissing zou komen die invloed zou kunnen hebben op andere zaken die nog aan de orde moesten komen. We wilden niets over het hoofd zien, wilden alle aspecten aan de orde stellen. Niet alleen omdat het je plicht is als advocaat je cliënt zo goed mogelijk bij te staan, maar ook omdat onze opdracht veel verder reikte. Echt veel verder.' Het was 'vanzelfsprekend' dat daarbij de vraag aan de orde moest komen of het Joegoslavië-tribunaal wel rechtmatig was opgericht, zegt Orie. 'Wij vielen niet het tribunaal aan, wij verdedigden onze cliënt. Maar op onze eigen

Het procesrecht van het ICC is teveel het resultaat van onderhandelingen tussen vakjuristen en diplomaten, die sterk op de politiek zijn georiënteerd

wijze, op grond van juridische argumenten.' Tadić besloot uiteindelijk de verdediging in hoger beroep in handen van anderen te leggen. Orie was op dat moment al overgestapt naar de Hoge Raad. 'Ik was geloof ik een dag of vier officieel lid van de Hoge Raad toen ik een briefje van het tribunaal kreeg dat ik van mijn verplichtingen als verdediger was ontslagen. Ik wist überhaupt niet dat ik daarvan ontslagen moest worden, ik dacht dat ik dat zelf besliste.'

Dat hij niet tot zijn zeventigste advocaat zou blijven, stond bij voorbaat vast. 'Ik vond het een prettig idee om, al was het anoniem binnen een college, eens zelf te kunnen zeggen wat ik ervan vond,' motiveert hij zijn overstap naar de Hoge Raad. 'Als advocaat moet je verkondigen wat in het belang van je cliënt is. Dat heb ik al die jaren moeiteloos gedaan, ook in zaken waarin ik een ander standpunt zou hebben gehuldigd, ware ik daarin vrij geweest. Dat vrije wilde ik nog wel eens meemaken. En bovendien is het natuurlijk een eer als je voor de Hoge Raad wordt gevraagd. Zo ijdel ben ik dan ook wel weer.'

Hij geniet overigens buitengewoon verlof bij de HR, zolang hij rechter is in het Joegoslavië-tribunaal.

Te politiek

Op de vraag wat hem drijft in zijn vak, blijft het lang stil. 'Met een grondige kennis van zaken moet een stabiele balans worden gevonden', antwoordt hij uiteindelijk. 'Dat is voor mij essentieel, ik denk op alle rechts-terreinen, maar zeker ook in het strafrecht moet je weten waarover je het hebt, en binnen dat technische kader moet je een eerlijke balans vinden.' De techniek wordt nog wel eens onderschat, vindt Orie. 'Bevlogenheid is mooi meegenomen, maar kan nooit de techniek van het vak vervangen. En de techniek van het vak vindt haar basis ook in een balans. Als je je strafvordering goed kent, weet je dat het procesrecht het resultaat is van een afweging die de wetgever heeft gemaakt. Wat je als rechter in feite doet, is de balans in evenwicht houden in het individuele geval.'

De rechters van het Joegoslavië-tribunaal slagen er volgens de Nederlanders in de

balans te behouden. Natuurlijk komen daarbij ook meningsverschillen aan het licht, maar daarover zwijgt hij liever. 'Dan treed ik al snel in de zaken, en dat lijkt me niet verstandig.' Wel durft hij enige twijfel te uiten over de balans die dat andere strafhof, het International Criminal Court (ICC) in de toekomst moet vinden.

'Het statuut van de ICC, maar ook de 'rules of procedure and evidence' zijn het resultaat van compromissen tussen staten die niet alleen door juristen werden vertegenwoordigd, maar ook door diplomaten. Dat is bij het Joegoslavië-tribunaal veel minder het geval. Ik zeg niet dat ook wij geen compromissen sluiten, maar wij zijn wel rechters, niet blind voor onze achtergrond, maar toch, rechters, vakmensen. Ik ben soms een beetje bang dat het procesrecht van het ICC te veel het resultaat is van onderhandelingen, en daardoor in de praktijk moeilijk werkbaar is. Natuurlijk, ook het Nederlandse strafproces is gebaseerd op een politiek uitgangspunt. Het is bijvoorbeeld een politieke keuze geweest dat tegenwoordig meer aan de rol van het slachtoffer wordt gedaan. Maar de uitwerking van zo'n beginsel is bij ons minder politiek getekend. Het is meer het werk van vakjuristen. Bij de onderhandelingen over het procesrecht van het ICC moeten de vakjuristen er samen met diplomaten uitkomen, die sterk op de politiek zijn georiënteerd. Dat zou nog wel eens problemen op kunnen leveren.'

Pensioen en het einde van de arbeidsovereenkomst

Een pensioenbreuk kan worden geheeld, althans in omvang worden beperkt. Wat is eigenlijk een pensioenbreuk en welke elementen kunnen worden gebruikt voor heling? Een rekenvoorbeeld en recente jurisprudentie completeren de beschouwing.

mr. H.M.J. van den Hurk
advocaat te Tilburg¹

Een arbeidsovereenkomst kan op een aantal manieren eindigen: op initiatief van de werknemer, op initiatief van de werkgever of, uiteraard, op gezamenlijk initiatief van werkgever en werknemer. Indien de arbeidsovereenkomst van een werknemer vóór het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd wordt beëindigd, op welke wijze dan ook, treedt er veelal een pensioenbreuk op: de opbouw van de pensioenaanspraken wordt tijdelijk of definitief gestaakt.

Op het moment van het einde van de arbeidsovereenkomst heeft de werknemer die deelnam aan de pensioenregeling van zijn werkgever, pensioenaanspraken opgebouwd. Deze aanspraken op pensioen blijven van hem. Zijn aanspraken op ouderdomspensioen en bijvoorbeeld nabestaandenpensioen worden echter pre-

mievrij gemaakt. Immers, de ex-werkgever zal niet meer genegen zijn om nog langer tot premiebetaling over te gaan als de arbeidsovereenkomst tot een einde is gekomen.

De premievrije aanspraken van de werknemer, ook wel de ontslagaanspraken genoemd, worden naar rato van de lengte van de arbeidsovereenkomst vastgesteld door de uitvoerder van de pensioenregeling. Dat is vaak het pensioenfonds of de verzekeraar. Deze 'tijdsevenredige' vaststelling is geregeld in artikel 8 van de Pensioen- en spaarfondsenwet (PSW). Indien het pensioen is ondergebracht bij een verzekeraar zijn de artikelen 9 en 20 van de Regelen verzekeringsovereenkomsten PSW van toepassing.

Voor de aanspraak op ouderdomspensioen geldt dat ten minste een premievrije

aanspraak op evenredig ouderdomspensioen moet worden meegegeven. De werknemer hoeft over de periode na het einde van zijn arbeidsovereenkomst tot aan zijn pensioengerechtigde leeftijd voor deze pensioenregeling geen premie meer te betalen. Deze tijdsevenredige aanspraak is het verschil tussen hetgeen de werknemer zou hebben opgebouwd bij deze werkgever in deze pensioenregeling tot aan zijn pensioengerechtigde leeftijd en hetgeen de werknemer nog zou hebben opgebouwd vanaf het moment van het einde van de arbeidsovereenkomst (het moment waarop de deelneming eindigt) tot aan de pensioengerechtigde leeftijd.

Voor de aanspraak op partnerpensioen c.q. nabestaandenpensioen bij het einde van de arbeidsovereenkomst geeft de wet geen minimumniveau. De pensioenuitvoerder is gerechtigd deze aanspraak naar redelijkheid vast te stellen. Dit laatste geldt uiteraard niet indien een partnerpensioen op risicobasis is toegezegd: in dat geval is er namelijk geen aanspraak opgebouwd. Dit was ook het geval bij het Beroepspensioenfonds voor advocaten. In de praktijk wordt de aanspraak op het partnerpensioen dat niet op risicobasis is verzekerd, vaak vastgesteld op 70% van het (tijdsevenredige) ouderdomspensioen.

Indien de pensioenregeling gebaseerd is op een beschikbare-premieregeling is er geen sprake van een tijdsevenredige vaststelling bij het einde van de arbeidsovereenkomst. Op grond van artikel 8 lid 12 PSW ontvangt de werknemer bij het einde van de arbeidsovereenkomst een premievrije polis van het tot die datum gespaarde pensioenkapitaal.

Ook ingeval de deelname aan de pensioenregeling binnen het eerste jaar eindigt bestaat er geen recht op een tijdsevenredige aanspraak. Als de werknemer premies heeft

betaald ontvangt hij die bij het einde van de arbeidsovereenkomst weer terug.

Heling van de breuk

Een pensioenbreuk kan op een aantal manieren worden geheeld, of toch in elk geval in omvang worden beperkt. Elementen die daarvoor gehanteerd kunnen worden en die van invloed zijn op de hoogte van de pensioenschade bij het einde van een arbeidsovereenkomst zijn:

1. toeslagen op slapersrechten
2. de bijdrage van de Stichting Financiering Voortzetting Pensioenverzekering
3. pensioenopbouw bij een nieuwe werkgever
4. waardeoverdracht
5. uitruil van nabestaandenpensioen

1. Toeslagen op slapersrechten

De pensioenregeling kan de bepaling bevatten dat toeslagen worden verleend op pensioenen die reeds zijn ingegaan, een zogenaamde indexering. Als dat het geval is, zullen ook de zogenaamde slapersrechten moeten worden geïndexeerd. Dat zijn de aanspraken die zijn vastgesteld voor bijvoorbeeld mr. X die niet langer een deelnemer is aan de pensioenregeling van advocatenkantoor Y. Het kenmerk van slapersrechten is dat er geen premiestortingen meer plaatsvinden. Behalve bij een aantal grote bedrijfspensioenfondsen is er niet zo vaak sprake van een indexeringsregeling. Als er al wel sprake van is, dan wordt vaak aan de werkgever overgelaten of hij daar nu wel of geen uitvoering aan geeft. Door de toeslagen c.q. indexering van de slapersrechten vindt er toch een aangroei van het pensioenkapitaal plaats.

2. De FVP-bijdrage

Werkloze werknemers kunnen op basis van deze regeling hun pensioenopbouw tijdelijk, gedurende een beperkte werkloosheids-

periode, op kosten van deze regeling voortzetten. Om in aanmerking te komen voor een bijdrage in de pensioenopbouw moeten men voldoen aan de door de Stichting Financiering Voortzetting Pensioenverzekering (FVP) daarvoor gestelde regels. Grofweg betekent dit dat men op de eerste werkloosheidsdag 40 jaar of ouder moet zijn en onmiddellijk daaraan voorafgaand deelnemer moet zijn geweest aan een pensioenregeling. Voorts moet men in aanmerking komen voor een loongerelateerde uitkering op grond van de Werkloosheidswet. De FVP-bijdrage geldt in principe alleen gedurende de periode van de loongerelateerde WW-uitkering en vindt een plafond in het maximumdagloon en het percentage van de werkloosheid.

3. Pensioenopbouw bij een nieuwe werkgever

Na beëindiging van de arbeidsovereenkomst zal, al dan niet na een daaropvolgende periode van werkloosheid, toch meestal wel een nieuwe arbeidsovereenkomst volgen. Het aantal werkgevers dat geen pensioenregeling voor zijn werknemers heeft, neemt steeds verder af. De kans dat de werknemer dus bij de nieuwe werkgever weer pensioen kan gaan opbouwen wordt dus steeds groter.

Indien op het moment van het bepalen van de hoogte van de pensioenschade als gevolg van het einde van de arbeidsovereenkomst nog geen zicht bestaat op een nieuwe arbeidsovereenkomst kan deze vorm van schadebeperking niet in de berekening worden meegenomen.

Uiteraard maakt de aard van de pensioenregeling bij het bepalen van de hoogte van de schade verschil: indien de werkloze werknemer op enig moment een nieuwe werkgever vindt met een gelijke pensioenregeling, dan betekent dat dat er alleen een verlies is in jaren. Als de pensioenregeling van de nieuwe werkgever slechter is, dan betekent dat ook voor de toekomstige jaren nog eens een lagere opbouw. Bij een betere pensioenregeling kan soms zelfs een stukje van de pensioenbreuk worden geheeld.

4. Waardeoverdracht

Op grond van artikel 32b PSW en artikel

De inkomens- en pensioenschade moet worden vastgesteld zonder rekening te houden met de uittreedkans, dit leidt tot verhoging van inkomens- en pensioenschade

16a Regelen verzekeringsovereenkomsten PSW is sinds 1994 het wettelijk recht op waardeoverdracht in de wet opgenomen. Bij een waardeoverdracht wordt kort gezegd het opgebouwde pensioenkapitaal bij de ene pensioenuitvoerder overgedragen naar de andere pensioenuitvoerder. Op grond van artikel 32b moeten pensioenuitvoerders meewerken aan een waardeoverdracht in het kader van verandering van werkkring. Bij de pensioenuitvoerder van de nieuwe werkgever worden dan met het pensioenkapitaal opgebouwd bij de pensioenuitvoerder van de oude werkgever fictieve dienstjaren ingekocht.

Uit de PSW vloeien de voorwaarden

Bij het bepalen van de hoogte van de schadevergoedingsvordering moet aandacht worden besteed aan de post pensioenschade

voort waaronder pensioenuitvoerders aan waardeoverdracht moeten of mogen meewerken. Bovendien zijn bij ministeriële regeling voor de waardeoverdracht rekenen procedureregels geformuleerd. Globaal gelden de volgende voorwaarden voor het recht op waardeoverdracht:

- een individuele beëindiging van de arbeidsovereenkomst;
- rechtstreekse overdracht van de koop-som aan de pensioenuitvoerder van de nieuwe werkgever;
- alleen waardeoverdracht naar een instelling die onder het toezicht van de Pensioen- en verzekeringskamer valt of die bij ministeriële beschikking is aange-wezen;
- de wettelijke reken- en procedureregels zijn van toepassing.

Een waardeoverdracht hoeft niet onder alle omstandigheden gunstig te zijn. Het kan soms zelfs ongunstig zijn, als bijvoorbeeld van een eindloonregeling met indexering van slapersrechten wordt overgegaan op een middelloonregeling zonder indexering. Dat betekent immers dat de slapersrechten niet meer geïndexeerd zullen worden.

5. Uitrui van nabestaandenpensioen

Met ingang van 1 januari 2002 is artikel 2b

dat het nabestaandenpensioen vanwege de pensioenbreuk lager is.

Voor de uitruil van nabestaandenpensioen moet overigens het nabestaandenpensioen niet op risicobasis verzekerd zijn: er is dan immers geen kapitaal.

Rekenvoorbeeld

Een rekenvoorbeeld om de pensioenschade bij ontslag te berekenen in geval van een eindloonregeling met een opbouwpercentage van 1,75% per jaar.

Bij een ononderbroken dienstverband had mr. X een ouderdompensioen op de pensioendatum van 65 jaar opgebouwd van € 48.451. (Dit is 70% van de pensioen-grondslag, die wordt verkregen door de AOW-franchise van het jaarsalaris af te

PSW in werking getreden, dat een wettelijk recht geeft om uiterlijk op de pensioendatum het dan opgebouwde nabestaandenpensioen uit te ruilen voor een hoger of eerder ingaand ouderdompensioen. Voor de berekening van de hoogte van de pensioenschade bij het einde van een arbeidsovereenkomst kan dit element dan ook niet worden meegenomen. Er kan zich immers tot aan de pensioendatum de situatie voordoen dat het nabestaandenpensioen tot uitkering moet komen. Van uitruil kan dan geen sprake meer zijn. Gevolg is dan wel

Mr. X is geboren op	01-01-1968
Geboortedatum partner	01-01-1970
Datum in dienst advocatenkantoor Y	01-01-1993
Pensioendatum	01-01-2033
Opbouwpercentage per jaar	1,75%
Ontslagdatum	01-01-2002
Salaris per 31-12-2001	€ 80.000
Verstreken diensttijd	9 jaar
Totale diensttijd	40 jaar
Op te bouwen pensioen	70%
AOW-franchise	€ 10.784
Datum in dienst onderneming Z	01-01-2003
Salaris bij indiensttreding	€ 83.200

trekken.)

Op de ontslagdatum heeft mr. X recht op een tijdsevenredige aanspraak van $9/40 \times € 48.451$ zijnde een bedrag van € 10.902. De te derven pensioenrechten bedragen derhalve € 37.549. Om de pensioenschade te kunnen berekenen moet van dit bedrag de contante waarde worden berekend. De contante waarde bedraagt € 173.362.

Er moet echter van worden uitgegaan dat het salaris van mr. X tot aan de pensioendatum nog zou worden verhoogd, in elk geval moet worden uitgegaan van een inflatiecorrectie. Uitgegaan wordt van een jaarlijkse gemiddelde stijging van 4%. Dan geldt dat het salaris op de pensioendatum een bedrag van € 259.474 zou belopen. Ook de AOW-franchise behoeft in dat geval aanpassing. Deze stijgt echter minder snel, zodat een aanpassing van 2% op jaarbasis het uitgangspunt kan zijn. Dat levert op de pensioendatum een AOW-franchise op van € 19.535.

Dit betekent dat de totale pensioenschade van mr. X € 167.957 -/ - € 10.902 = € 157.055. De contante waarde hiervan is € 725.116.

Schadebeperkende factoren

Op pensioenschade kunnen nu de schade-

Salaris	€ 259.474
AOW-franchise	€ 19.535
Pensioengrondslag	€ 239.939
Op te bouwen pensioen (52,5%)	€ 125.968
Opgebouwde aanspraken Y B.V.	€ 29.317
Totaal op te bouwen Y + Z B.V.	€ 155.285
Opgebouwd bij ononderbroken pensioen:	€ 167.957
Pensioenschade:	€ 12.672
De contante waarde hiervan bedraagt	€ 58.506

beperkende factoren worden toegepast zoals hiervoor omschreven.

Ad 1.

Indien toeslagen op de slapersrechten worden verleend, van bijvoorbeeld 3% per jaar betekent dit dat het bedrag van € 10.902 op de pensioendatum een bedrag van € 26.462 zal bedragen. Het op te bouwen pensioen van € 167.957 wordt verminderd met dit bedrag, zodat een pensioenverlies resteert van € 141.495. De contante waarde hiervan is € 653.276.

Ad 2.

Mr. X is gedurende één jaar werkloos en ontvangt in die periode een loongerelateerde WW-uitkering, waardoor hij aanspraak kan maken op een bijdrage op grond van het FVP, wat zou resulteren in de inkoop van één pensioenjaar ten bedrage van € 1.211. Indien dit bedrag met 3% wordt geïndexeerd levert het totaal een pensioenschade op van € 167.957 -/ - € 26.462 -/ - / € 2.855 = € 138.640. De contante waarde hiervan is € 640.095.

Ad 3.

Na één jaar werkloosheid heeft mr. X dan uiteindelijk een nieuwe baan gevonden bij onderneming Z. Hij is de advocatuur beu en heeft zich eerst goed georiënteerd op wat hij nu eigenlijk wil met de rest van zijn arbeidszame leven. Hij heeft ervoor gekozen om de advocatuur te verlaten en een baan als bedrijfsjurist te accepteren. Vanaf 2003 bouwt hij daar verder aan zijn pensioen. Hij heeft daar nog 30 jaar de tijd voor. In die 30 jaar kan hij een pensioen opbouwen van € 37.905 (€ 83.200 -/ - € 11.000 (geïndexeerde AOW-franchise)). Dit levert

een pensioengrondslag op van € 72.200 x 30 jaar x 1,75% per jaar).

Ook hier moeten weer dezelfde indexaties worden toegepast voor het salaris en de AOW-franchise, zodat een maximale pensioenopbouw op pensioendatum volgt (zie bevenstaand kader).

Ad 4.

Bij de pensioenuitvoerder van Z kan mr. X extra dienstjaren inkopen met zijn opgebouwde aanspraken bij de pensioenuitvoerder van Y. Een pensioenjaar bij de pensioenuitvoerder van Z B.V. kost € 37.905 : 30 = € 1.264 per jaar.

Mr. X heeft (afgezien van te maken kosten) een bedrag van € 12.113 te besteden, dat wil zeggen, dat hij 9,6 extra jaren in kan kopen. Dat betekent dat hij kan komen tot een opbouwpercentage van $52,5\% + 16,8\% = 69,3\%$.

In cijfers betekent dit dat hij in plaats van € 167.957 (70%) een bedrag van € 166.278 (69,3%) kan opbouwen. Dat is een verschil van € 1.679. De contante waarde hiervan bedraagt € 7.752.

In het onderhavige rekenvoorbeeld blijft de pensioenbreuk redelijk beperkt. De oorzaak daarvan ligt in de relatief korte periode van werkloosheid en de voortzetting op gelijke voet bij zowel de nieuwe werkgever als bij de oude werkgever. Indien er bijvoorbeeld geen bijdrage FVP is of er is een aanmerkelijk verschil in salaris en/of pensioenregeling, dan zal de pensioenbreuk ook logischerwijze aanzienlijk groter zijn.

Bij een ontslagsituatie is er bovendien lang niet altijd sprake van een (uitzicht op een) nieuwe baan met een aantrekkelijke pensioenregeling, zodat een schadebeper-

king in die zin vaak al niet aan de orde zal zijn.

Recente jurisprudentie

In situaties van een ontbinding van de arbeidsovereenkomst of in ontslagsituaties komt het regelmatig voor dat een werknemer een schadevergoeding wenst van zijn werkgever ter zake van inkomens- en pensioenschade. Als gevolg van het gedwongen einde van de arbeidsovereenkomst, maar bijvoorbeeld ook bij een overgang van een onderneming, kan een inkomensachteruitgang ontstaan, die gevat kan worden in de contante waarde van het negatieve verschil in inkomen en arbeidsvoorwaarden. De

De rechter zou voor de vaststelling van de pensioenschade naar een aparte procedure kunnen verwijzen

bovengrens in tijd van deze schade ligt in de te behalen arbeidsduur bij een voortzetting van de arbeidsovereenkomst. In het verleden werd daarbij wel rekening gehouden met een zogenaamde voortijdige uittreedkans. Daaronder wordt verstaan de kans van een ontslag voordat de pensioengerechtigde leeftijd is bereikt of de kans op een overlijden voor de pensioendatum.

Inmiddels heeft de Rechtbank Den Haag een uitspraak gedaan die van deze bestaande lijn in de jurisprudentie afwijkt, door geen rekening te houden met de uittreedkans. Bij vonnis van 24 november 1999 heeft deze rechtbank vastgesteld dat het niet voor rekening van de werknemer komt dat niet met zekerheid is vast te stellen of de werknemer tot aan zijn pensioendatum bij die werkgever zal blijven. Dat betekent dat de inkomens- en pensioenschade moet worden vastgesteld zonder rekening te houden met de omschreven uittreedkans. Bij eindvonnis van 5 december 2001 is de rechtbank vervolgens uitgegaan van een berekening van de inkomens- en pensioenschade zonder invloed van de uittreedkans. De rechtbank zegt dat zelfs met zoveel woorden in haar vonnis: 'Uitgegaan zal worden van een periode van compensatie van 14 jaren en 7 maanden [dan valt de pensioendatum, *HvdH*], waarbij geen rekening wordt gehouden met sterfte'. Dat betekent een rechtstreekse verhoging van het bedrag aan inko-

mens- en pensioenschade.

De zogenaamde Kantonrechttersformule ($A \times B \times C$) omvat in factor B de beloning. Bij de berekening van deze factor wordt uitgegaan van het brutomaandsalaris, in elk geval vermeerderd met vaste en overeengekomen looncomponenten, zoals vakantie-toeslag, een vaste dertiende maand, een structurele overwerkvergoeding en een vaste ploegentoeslag. Behoudens zeer uitzonderlijke gevallen² zal niet tot deze factor worden gerekend het werkgeversaandeel pensioenpremie.³ Het is derhalve van belang om bij het bepalen van de hoogte van de schadevergoedingsvordering de nodige aandacht te besteden aan de post pensioenschade, zeker

ook in het licht van de bovenstaande uitspraak. Bovendien verdient een precieze berekening de voorkeur boven een schatting van de schade. Pensioenschade kan ook precies berekend worden. Ook voor de rechter wordt een en ander dan veel inzichtelijker, wat zijn weerslag zal hebben op het uiteindelijk te bereiken resultaat. Pensioenschade maakt derhalve niet per definitie onderdeel uit van de door de rechter toe te kennen schadevergoeding.

In de tot op heden bestaande jurisprudentie op dit gebied komt duidelijk naar voren dat het zeer nuttig kan zijn een goed berekende schadeberekening in het geding te brengen. Om enkele voorbeelden te noemen: Kantonrechter Enschede, *PRG*. 1986, 2543, Kantonrechter Schiedam, *PRG*. 1991, 3529, Kantonrechter Amsterdam, *PRG*.1993, 3929.⁴

Uit de jurisprudentie kan ook worden afgeleid dat vergoeding van pensioenschade wordt afgewezen vanwege het feit dat er onvoldoende argumenten en berekeningen aan ten grondslag zijn gelegd. (Hoge Raad, 3 maart 1995, *NJ* 1995, 451).

Ten slotte is nog van belang de vraag of er bij de afwijzing van een vordering tot vergoeding van de pensioenschade in het kader van de ontbindingsprocedure de bestaande jurisprudentie op het gebied van de optiere-

gelingen/-schade voor werknemers naar analogie kan worden toegepast. (Hoge Raad 2 november 2001, Elverding/Wienholts). Uit onder andere deze jurisprudentie vloeit voort dat de regeling betreffende de schadevergoeding bij de ontbinding van een arbeidsovereenkomst van zo bijzondere aard is, dat een toetsing buiten de regels om, aan de eisen van redelijkheid en billijkheid slechts bij uitzondering en in beperkte mate mogelijk is. Hiermee wordt bedoeld dat de toetsing door de Kantonrechter bij de bepaling van de hoogte van de schadevergoeding in principe uitputtend is bedoeld.

Voor wat betreft de regeling betreffende de ontbinding van de arbeidsovereenkomst wegens verandering in de omstandigheden, betekent dit dat het resultaat van de rechterlijke toetsing aan de eisen van redelijkheid en billijkheid in beginsel ten volle tot uitdrukking dient te komen in de hoogte van de vergoeding die de rechter, op de voet van de wet (art. 7:685 lid 8 BW), met het oog op de omstandigheden van het geval naar billijkheid aan een der partijen ten laste van de wederpartij toekent, zodat er daarnaast voor een zodanige toetsing geen plaats meer is. Het kan echter voorkomen dat de kantonrechter uitdrukkelijk aangeeft dat hij bij het vaststellen van de hoogte van de vergoeding de op het verlies van de uit de aandelenopties voortvloeiende voordelen gegronde aanspraak niet heeft meegewogen, waarbij dan tevens nog wordt overwogen dat de werknemer dienaangaande een aparte procedure kan entameren.

In een zodanig geval kan een aparte procedure worden gestart. Ik zou mij kunnen voorstellen dat een rechter ter zake van een goed gemotiveerde en onderbouwde berekening ten aanzien van de pensioenschade eveneens een dergelijke beslissing zou nemen, omdat het wellicht noodzakelijk is om ter beoordeling een pensioenskundige in te schakelen en de ontbindingsprocedure zich daar nu eenmaal wat moeilijker voor leent.

Noten

- ¹ Advocaat bij Gommer & Partners Pensioen Advocaten.
- ² Met deze 'zeer uitzonderlijke gevallen' wordt over het algemeen bedoeld op de beloning van werknemers in meestal hogere functies, waar wordt uitgegaan van een bepaald 'all-in'-jaarsalaris, wat vervolgens voor een groot deel door de werknemer op voor hem fiscaal gunstige wijze kan worden ingevuld. Dit jaarsalaris omvat dan tevens vakantiegeld, maar bijvoorbeeld ook pensioenpremie.
- ³ Aanbevelingen Kring van Kantonrechtters 1 januari 1997.

Winsten omhoog, toevoegingen omlaag

Het gaat goed met de advocatuur, in elk geval in 2000. Na drie jaar stilstand was de omzet per fee earner in dat jaar met ruim 7% gestegen, terwijl de bedrijfskosten amper waren toegenomen. Dit is een van de belangrijkste conclusies uit het onderzoeksrapport *De balie in beeld* dat de Orde liet opstellen ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan.¹

Lex van Almelo
journalist

Voor het rapport *De balie in beeld* baseerde het EIM (Economisch Instituut voor het Midden- en kleinbedrijf, te Zoetermeer) zich onder meer op de *Kantoren Vergelijkende Rapportage* (KVR) van de Orde. Daaruit blijkt dat de omzet per advocaat is gestegen van ongeveer € 152.000 in 1997-1999 tot € 161.000 in 2000.² In 1991 was de omzet per advocaat nog € 104.000. De bedrijfskosten zijn sinds 1997 nauwelijks toegenomen.

De conclusie ligt voor de hand dat de winst na drie jaar nulgroei weer is gestegen. Maar het EIM trekt die conclusie vreemd genoeg niet. De onderzoekers doen geen uitspraken over de winstgevendheid, maar melden wel ergens achter in het rapport dat het bedrijfsresultaat van de advocatenkantoren in 2000 37% was. Ten opzichte van voorgaande jaren is dit percentage volgens hen stabiel,

maar cijfers hierover vermelden zij niet. Wel blijkt dat de advocatuur het goed doet ten opzichte van de juridische adviesbureaus (een bedrijfsresultaat van 24%) en de deurwaarders (30%) en vrijwel evengoed als het notariaat (36%).

Toevoegingen in de ban

Uit het onderzoek blijkt dat de automatiseringskosten per kantoor in 2000 – met een gemiddelde van € 43.000 per jaar – licht zijn gedaald, nadat deze de voorgaande jaren flink waren gestegen. Bijna alle advocaten beschikken over een pc en 70 procent heeft een eigen e-mailadres. Maar het raadplegen van het kennissysteem staat volgens het EIM nog in de kinderschoenen. De helft van de kantoren heeft niet eens een elektronisch kennissysteem en kan niet per computer onderzoeken welke adviezen het kantoor in het verleden heeft uitgebracht over een bepaald onderwerp.

De investeringen in ICT leveren geen personeelsbesparing op. De laatste tien jaar beschikt de advocaat onveranderlijk over gemiddeld 0,8 ondersteunende personeelsleden (non-fee earners). De automatisering heeft er evenmin toe geleid dat het aantal declarabele uren substantieel is toegenomen. Een advocaat-medewerker maakt er nu gemiddeld 1.179; in 1999 waren dat er iets minder, maar in de jaren daarvoor veel meer. Het aantal declarabele uren per stagiair is sinds 1997 gestaag gedaald van 1.084 tot 950 in 2000. In verhouding tot de gewerkte uren hebben advocaten sinds 1999 weliswaar iets meer declarabele uren gemaakt (van 57,7 naar 59,8%), maar niet zoveel als in 1997 (toen het 65% was).

Uit de enquête van het EIM blijkt dat de ondernemingsgerichte, commerciële praktijk de boventoon voert: arbeidsrecht (25%) en ondernemingsrecht (19%) zijn de meest genoemde 'voorkeursgebieden', die vooral door de grotere kantoren (van meer dan twintig advocaten) en de eenpitters worden beoefend. De belangstelling voor de profijtelijke praktijk gaat ten koste van de toevoegingspraktijk. Anno 2001 halen twee van de drie advocatenkantoren hun neus op voor de niet-betalende cliënt. Een dramatische ontwikkeling, omdat in 1993 nog vier van de vijf kantoren en in 1979 nog negentien van de twintig kantoren een toevoegingspraktijk had. Nu doen met name de stagiairs van de kleinere kantoren nog toevoegingen.

Uit de enquête van het EIM blijkt ook dat de advocaat gemiddeld de helft van zijn tijd besteedt aan werk dat gerelateerd is aan procederen. Het is niet erg verrassend dat advocaten in de ondernemingspraktijk en in de praktijk van een bank- en effectenrecht en financiering hun tijd voornamelijk (ongeveer 70%) besteden aan adviseren. Dat veel advocaten nog altijd veel procederen is voor de Orde van belang omdat in het debat over verschoningsrecht en witwastransacties vaak onderscheid wordt gemaakt tussen procederen en adviseren.

Advocaten hebben een goede neus voor wat werkgevers c.q. ondernemingen bezighoudt. Zakelijke cliënten vinden dat advocaten zich beter inleven in hun problemen dan zij verwacht hadden. In 2000 overtroffen de advocaten de verwachtingen van hun zakelijke cliënten nog meer dan in de jaren daarvoor. De notarissen en de accountantskantoren scoorden in 2000 daarentegen nauwelijks beter dan hun zakelijke cliënten verwachtten. De waardering voor de deskundigheid van advocaten, notarissen en accountantskantoren liep in 2000 iets terug, maar was nog altijd

Investeringen in ICT blijken geen personeelsbesparing op te leveren

De Nederlandse Orde van Advocaten onderzocht

De balie in beeld

EIM heeft in het kader van de herdenking van 50 jaar Advocatenwet in opdracht van de Algemene Raad een onderzoek uitgevoerd in de advocatuur. Er worden door derden veel uitspraken gedaan over advocaten zonder dat daar een cijfermatige onderbouwing aan ten grondslag ligt. Aan EIM is opdracht gegeven zoveel mogelijk feitenmateriaal over de advocatuur te verzamelen zonder dit te interpreteren. Het onderzoeksrapport trekt daarom bewust geen conclusies, maar laat de interpretatie over aan de lezer. Aan het onderzoek hebben circa 1600 advocaten deelgenomen. Een hoge respons, mede te danken aan toepassing van webtechnologie. Het onderzoek geeft inzicht in de praktijkvoering van advocaten, de verhouding tussen proces en adviespraktijk, financiële- en marktgegevens, ICT-gebruik, beroepsbeleving en waardering door zakelijke en particuliere cliënten. Een aantal resultaten van het rapport heeft reeds als materiaal gediend voor drie symposia die de Orde in het voorjaar organiseerde. Een impressie van deze symposia vindt u later in dit blad. De deelnemers aan de jaarvergadering op 27 september a.s. ontvangen het congresmateriaal voor het middagprogramma. Advocaten kunnen overigens de inhoud raadplegen op BalieNet.

(Algemene Raad, Nederlandse Orde van Advocaten)

beter dan verwacht. Bedrijven waardeerden de klantvriendelijkheid van de advocaat in 2000 het meest en die van de notarissen en accountants iets minder. Ook in 2000 kreeg de advocaat van de zakelijke cliënten het hoogste rapportcijfer: een 7,5, terwijl de notarissen en accountant/fiscalisten een 7,3 kregen.

Betalende particulieren waren iets zuiniger met hun rapportcijfer: de advocaat zakte van een 7,4 naar een 7,1. Zowel de zakelijke cliënten als de betalende particulieren vinden dat de nota van de advocaat te laat komt en vaak onvoldoende gespecificeerd is.

One stop shop

Uit cijfers van het CBS over 1999 blijkt dat advocatenkantoren een aandeel van 59% hebben op de markt van 'rechtskundige diensten'. Het aandeel van de notariskantoren is 29%, dat van deurwaarderskantoren 6%, de octrooi-, merken- en modellenbureaus 3%, de stichtingen rechtsbijstand 1% en de rechtskundige adviesbureaus eveneens 1%. Van de bedrijven en organisaties die in 2000 juridisch advies hebben ingewonnen, heeft 87 procent dat gedaan bij een advocaat (even vaak als de jaren daarvoor), terwijl 51% (ook) een notaris consulteerde en 42% (ook) te rade ging bij de accountant/fiscalist. De betalende particulier haalt zijn juridisch advies vooral bij de notaris en in iets mindere mate bij de advocaat. De meeste bedrijven (50%) gingen naar een advocaat voor advies over personeelsgeschillen, een kwart (24%) wegens geschillen met klanten en iets meer dan een vijfde (22%) voor een procedure. Vergeleken met 1998 wordt er vaker geprocedeerd, vaker preventief advies gevraagd

en vaker advies bij fusies en reorganisaties.

Een kwart van de grotere kantoren en de eenpitters werkt samen met accountants; de kleinere kantoren doen dat iets minder. Eenderde (35%) van de kantoren werkt samen met fiscalisten en bijna de helft (46%) met notarissen. Ongeveer de helft van de zakelijke cliënten ziet wel iets in samenwerking van advocaten met andere zakelijke dienstverleners. De samenwerking met accountants levert volgens 55% van de zakelijke cliënten voordeel op. De voordelen van samenwerking met fiscalisten is volgens iets meer dan de helft van de bedrijven voordelig en die met notarissen volgens 45%. Van samenwerking met consultants verwacht 38% voordeel. Onduidelijk is waarom. De onderzoekers schrijven dat het verwachte voordeel van de genoemde samenwerkingsverbanden vergeleken bij 1998 'aanzienlijk' is afgenomen, zodat het geloof in de *one stop shop* daarom zijn beste tijd heeft gehad. De cijfers van onderzoekers staven dit oordeel niet helemaal. Weliswaar zijn er veel minder zakelijke cliënten die 'veel voordeel' verwachten van de samenwerkingsvormen, maar per saldo is het percentage dat er (enig) voordeel van verwacht vrijwel hetzelfde gebleven.

Blankemannencultuur

Er zijn nog altijd weinig allochtonen werkzaam in de advocatuur. En ondanks de toename van het aantal vrouwen – op dit moment 36% en naar verwachting straks weer meer – heerst op de kantoren vooral een mannencultuur, vinden de HRM-professionals die het EIM heeft geïnterviewd. Dat wreekt zich onder meer in het deeltijdwerk. Hoewel twee van de drie kan-

toren de mogelijkheid bieden om parttime te werken, maken maar weinig advocaten hiervan gebruik, omdat collega's in de praktijk weinig begrip hebben voor deeltijdwerkers.

Advocaten zijn tevreden over hun werkring, vooral op de kantoren met twee tot vijf advocaten. Uiteraard zijn de compagnons het meest positief en de advocaat-medewerkers minder. De medewerkers zijn vaak ontevreden over de onduidelijke strategie en toekomstvisie van het kantoor. Hoewel ruim 13% van ondervraagde advocaten in het jaar vóór de enquête van werkring is veranderd, wil maar ongeveer 7,5% van advocaten binnen afzienbare tijd verkassen (met name naar een ander advocatenkantoor). Het verloop van advocaten lijkt dus minder te worden. Niettemin blijft er volgens de advocaten en volgens de geïnterviewde HRM-professionals nog heel wat te verbeteren. Zo verdienen de balans werk-privé en de begeleiding van medewerkers meer aandacht en zouden compagnons als zij medewerkers beoordelen minder moeten hameren op het aantal declarabele uren.

Imago

Het rapport geeft een weinig verrassend beeld van de advocatuur en laat nogal wat vragen onbeantwoord. Over de winstgevendheid en de inkomens van de partners bevat het weinig respectievelijk geen informatie. Cijfers over vrouwelijke compagnons ontbreken. En helaas is niet onderzocht in hoeverre de cliënten behoefte hebben aan een andere tariefstelling.

Kennelijk is de opdrachtgever ook niet erg nieuwsgierig naar het imago van de advocaat bij het grote publiek en de rechterlijke macht. Ook dat is jammer. De oprichting van de landelijke orde was destijds mede ingegeven door de slechte reputatie van advocaten bij burgers en rechters. Het was na vijftig jaar leuk en gepast geweest om te kijken of de reputatie nu beter is.

Noten

- 1 Het rapport kan bij de Orde worden aangevraagd en zal de deelnemers van de Ordevergadering in juni worden toegezonden.
- 2 De door het EIM gehouden interviews en enquête zijn van recenter datum: eind 2001.

Human Resources Management in de advocatuur

Noodzaak of luxe?

Op de grote kantoren krijgt Human Resources Management steeds meer aandacht. Maar wat is HRM eigenlijk, en wat zou het moeten zijn? Onderscheidt het zich van personeelsmanagement? Als de goede variant wordt gekozen, en de HRM-manager tegelijk ook advocaat en partner is, lijkt het voor grote kantoren een goed strategisch instrument te kunnen zijn.

Dr. R.C.H. van Otterlo

Hoofd Opleiding Nederlandse Orde van Advocaten¹

Sedert enige tijd wordt binnen de advocatuur gewag gemaakt van Human Resources Management, ook wel aangeduid als HRM.² Cursusaanbieders³ en consultancybureautjes van allerlei aard wekken in hun brochures de indruk dat het ontwikkelen van HRM-beleid voor advocatenkantoren onontbeerlijk is. Steeds meer kantoren, met name de grote, richten HRM-afdelingen in. De achterliggende gedachte daarbij is dat HRM een goed instrument is om te

zorgen voor adequaat doorstroom- en ontwikkelbeleid voor zowel medewerkers als ondersteunend personeel. Veel verschillende modellen voor de inrichting van een HRM-afdeling worden daarbij gehanteerd. Soms staat HRM los van personeelsbeleid in het algemeen en vaak ook staat het los van het opleidingsbeleid met betrekking tot stagiaires.

HRM of HRD?

Over, respectievelijk van HRM bestaan verschillende theorieën en evenzovele definities.⁴ HRM is in wezen personeelsmanagement dat de ontwikkeling heeft doorgevoerd naar een volwaardig management-instrument. Onderscheid kan worden gemaakt tussen een vijftal gebieden waarop HRM met name zijn aandacht moet richten:

- scholing en herscholing van personeel
- ontwikkeling van kennis en vaardigheden van het management;
- afstemming van HR-planning op strategische planning;
- ontwikkelen van management development programma's;
- verbeteren van de communicatie binnen het bedrijf.

Met name binnen de advocatuur ontstaan op dit moment allerlei initiatieven in de richting van HRM. Veelal gaan die initia-

tieven vooral over het vierde punt, het ontwikkelen van Management Development programma's. Eigenlijk betekent dit dat er binnen de advocatuur geen sprake is van HRM, maar veeleer van HRD of wel Human Resource Development.

HRD wordt binnen de literatuur ook wel gezien als de meer strategische kant van HRM. Maar HRD is niets anders dan de verzamelnaam voor HRM-inspanningen die te maken hebben met de (vak)ontwikkeling en de loopbaanontwikkeling (niet te verwarren met de persoonlijke ontwikkeling) van medewerkers binnen arbeidsorganisaties. Nou en, zult u zeggen, *What's in a name?* Toch meen ik dat het belangrijk is dat binnen de ontwikkeling van HRM-instrumentaria voor de advocatuur een eenduidige definitie voor HRM gebruikt wordt.

Het terrein van HRM bestrijkt in het geval van de advocatuur minstens drie terreinen:

- personeelsmanagement, uitgevoerd door een afdeling personeelszaken of een afdeling P & O; personeelsmanagement houdt zich bezig met instroom, doorstroom en uitstroom van personeel, dus ook met Management Development (doorstroom);
- HRD, ofwel de (vak)ontwikkeling en loopbaanontwikkeling van (alle?) medewerkers;
- activiteiten van het wetenschappelijk bureau gericht op de vakontwikkeling van met name advocaten.

HRM dient niet alleen voor advocaten maar ook voor het ondersteunend personeel te worden gebruikt

Foto: Full Metal Jacket, film van Stanley Kubrick uit 1986

Voor álle personeel

HRM onderscheidt zich van personeelsmanagement met name door zijn strategische karakter en door zijn strategische positionering.

Daar waar personeelsmanagement welbeschouwd niets anders is dan 'gecoördineerd duwen en trekken aan mensen in de context van een arbeidsorganisatie',⁵ kan HRM beschouwd worden als een specifiek soort personeelsmanagement, waarbij de *human resources* in eerste instantie niet uitsluitend gezien worden als kostenpost maar als een kwantitatieve kosten- en opbrengstenpost

(de harde HRM-variant); of als een te ontwikkelen, meer dan te managen *resource* (de zachte HRM-variant). De laatste variant lijkt binnen de advocatuur de variant die bedoeld wordt met de term HRM. Maar de zachte HRM-benadering lijkt voornamelijk vooral gebruikt te worden voor de advocaten binnen de kantoren, terwijl binnen diezelfde kantoren personeelsmanagement gebruikt lijkt te worden voor het ondersteunende personeel dat immers vanuit het oogpunt van *fee-earners* uitsluitend een kostenpost is. Omdat HRM strategisch van aard is en dus aan moet sluiten bij de strategische

doelstellingen van de organisatie, en personeelsmanagement niet-strategisch van aard is, loopt een organisatie het gevaar verschillend beleid te formuleren op het gebied van het 'menselijk potentieel' binnen een en dezelfde organisatie. Dat is niet te managen. Beter lijkt het om, indien er werkelijk sprake is van HRM binnen een organisatie, vanuit de strategische top van die organisatie HRM verantwoordelijk te maken voor het gehele veld van personele activiteiten. Immers, de doelstelling met betrekking tot HRM-inspanningen moet voor de gehele organisatie duidelijk zijn en ook dezelfde richting ingaan.

HRM moet ertoe leiden dat de arbeidskracht volledig wordt geëxploreerd. Om dit goed te kunnen doen dient HRM een strategische positionering te krijgen. Daarmee dient zich dan meteen een ander probleem aan, namelijk waar (positie) en

Human Resource Management	Personeelsmanagement
Management karakter	Beheerskarakter
Integratie van HRM-activiteiten	Opzichzelfstaande personeelsmanagementactiviteiten
Integratie van HRM met ondernemingsplanning	Geen integratie personeelsmanagement met ondernemingsplanning
Centraal perspectief	Ontbreken centraal perspectief

door wie (functionaris) dient HRM dan ingevuld te worden?

HRM-manager als partner

Om de HRM-strategie af te kunnen stemmen op de strategische doelstellingen van de organisatie, welke die ook zijn,⁶ dient HRM gepositioneerd te worden binnen de strategische top van die organisatie. Echter, het volstaat niet om uitsluitend de positionering in de top te regelen. De HRM-directeur dient ook een volwaardig *sparring partner* van het management – in het geval van de advocatuur: van de partners – te zijn. HR-managers dienen namelijk een goed begrip te hebben van de rollen die de partners in het kantoor spelen, en binnen een organisatie van professionals zelfs ook een uitstekend begrip van de professie. Dit kan alleen maar indien de directeur HRM binnen een advocatenkantoor zelf eveneens advocaat en partner is (wel zal een dergelijke advocaat/partner gebaat zijn met een stevige opleiding op HRM- of bedrijfskundig gebied). Alleen dan zullen de andere partners bereid zijn HRM serieus te nemen.

Niet voor kleine kantoren

Dient nu elk advocatenkantoor zich bezig te houden met HRM? Ik denk het eerlijk gezegd niet. Hoe mooi het allemaal ook is om je als organisatie bezig te houden met strategieën gericht op 'exploiting the labour

resource more fully', er moet dan natuurlijk überhaupt wel sprake zijn van een 'labour resource'.

De kleine kantoren, tot tien advocaten,⁷ moeten zich niet gek laten maken. Als personeelsmanagement volstaat hier 'common sense'. Indien de kleine kantoren beschikken over goed opgeleide advocaten en de salarisadministratie is goed geregeld dan hoeven zij zich op het gebied van HRM niet al te veel zorgen te maken.

Voor middelgrote kantoren, van tien tot zestig advocaten, ligt het wellicht anders. Hier zal in meer of mindere mate personeelsmanagement noodzakelijk zijn. Dit behoeft echter (nog?) niet verder ontwikkeld te worden tot HRM. Voor strategische inbedding van de personele functie zal in de praktijk nauwelijks behoefte gevoeld worden. Het gaat hierbij toch vooral om 'gecoördineerd duwen en trekken aan mensen'. Wel zal er bij de wat grotere kantoren onder de middelgrote behoefte zijn aan gestructureerd opleiden van stagiaires als aanvulling op de beroepsopleiding. Kleine en middelgrote kantoren vormen samen ongeveer driekwart van de balie. HRM is dus voor veruit het grootste deel van de balie niet het meest geschikte instrumentarium om alle personele aangelegenheden mee te adresseren.

Is daar dan de discussie mee gesloten? Integendeel. HRM is en blijft hiermee nog steeds een geschikt strategisch instrumentarium voor personeelsmanagement voor een substantieel deel van de balie, namelijk de dertig grote kantoren met circa 3.400 advocaten. Voor deze kantoren, en mogelijk zij die op weg zijn daar toe te gaan behoren, lijkt HRM wel degelijk een nuttig instrumentarium om strategische doelstellingen mee te realiseren. Het is echter, zoals eerder betoogd, voor deze kantoren wel van het grootste belang om de juiste HRM-vorm te kiezen (hard of zacht) en daar consequent naar te handelen en ook om te zorgen voor de juiste invulling (advocaat/partner) en positionering (in de strategische top van de organisatie) van HRM. ■

Grote kantoren moeten consequent handelen naar de juiste HRM-vorm, en de HRM-directeur moet een volwaardig sparring partner van het management zijn

Noten

- 1 Vóór 1 april 2001 was Van Otterlo gedurende meer dan tien jaar werkzaam als manager op het gebied van opleidingen en HRM bij grote organisaties uit de not-for-profitsector maar ook uit de profit sector, waaronder Luchtverkeersleiding Nederland en Jongeneel hout en bouwmaterialen b.v.
- 2 Zie bijvoorbeeld de artikelen van F. Meijer in de nummers 9, 12 en 17 van het *Advocatenblad* uit 1997: 'HRM in samenhang', 'HRM: selectie' en 'Opleiden en vergeven'.
- 3 In het kader van de Permanente Opleiding ziet de afdeling Opleiding van de Orde heel wat opleidingsinstituten langskomen die HRM-cursussen gericht op de advocatuur aanbieden.

- 4 De geïnteresseerde lezer verwijs ik naar een van de meest complete overzichten op dit gebied, van Daniël Vloeberghs, *Handboek human resource management. Managementcompetenties voor de 21e eeuw*. Leuven/Amersfoort 1997, Acco. Overigens kan ook via het Bureau van de Orde bij mij een korte literatuurlijst worden verkregen.

- 5 De omschrijving is van P.G.W. Jansen (1996). *Organisatie en mensen. Inleiding in de bedrijfspsychologie voor economen en bedrijfskundigen*. Baarn: Nelissen.

- 6 Die strategische doelstellingen kunnen uiteraard ook binnen de advocatuur enorm verschillen. Er zullen kantoren gericht zijn op winstmaximalisatie, terwijl ander kantoren mogelijk sterk gericht zijn op het ontwikkelen van optimale ontwikkelmogelijkheden voor de medewerkers met de verwachting dat daaruit dan automatisch optimale individuele prestaties zullen volgen.

Hoe zit het met...

Sedert 1 januari 2002 is de mogelijkheid om tussentijds hoger beroep of cassatieberoep in te stellen praktisch gezien verdwenen. Maar ook al is het stelsel nu omgekeerd – geen tussentijds appèl tenzij de rechter het uitdrukkelijk heeft opengesteld – met deelvonnissen blijft het oppassen geblazen.

Art. 337 lid 2 Rv-oud bepaalde dat van incidentele en interlocutoire vonnissen hoger beroep kon worden ingesteld, voordat het eindvonnis is geslagen, *tenzij* de rechter dat in zijn vonnis met zoveel woorden had uitgesloten. Laatstgenoemde bevoegdheid was aan de rechter toegekend in de lex-Hartogh uit 1896.

Het was altijd oppassen geblazen met zogenoemde *deelvonnissen*, waarbij de rechter omtrent enig deel van het gevorderde door een uitdrukkelijk dictum een einde heeft gemaakt, maar niet aan het gehele geschil. Voorbeeld van een dergelijk vonnis, deels eindvonnis en deels tussenvonnis: een verklaring voor recht dat onrechtmatig is gehandeld, onder het gelijktijdig gelasten van een comparitie, zodat gepoogd kan worden over de omvang van de schade overeenstemming te verkrijgen. Of: ontbinding van een overeenkomst, vergezeld van een bewijsopdracht. Als niet aanstands – in het algemeen binnen drie maanden – tegen de verklaring voor recht of de ontbinding hoger beroep werd ingesteld, dan ging het vonnis in zoverre in kracht van gewijsde. Wel te onderscheiden van deelen eindvonnissen zijn *eindbeslissingen*, te weten uitdrukkelijk en zonder voorbehoud gegeven beslissingen van de rechter in een tussenvonnis, waarvan hij in het verdere verloop van het geding niet terug mag komen, welke echter niet in het dictum zijn vervat. Tegen dergelijke beslissingen kon ook bij gelegenheid van het eindvonnis hoger beroep worden ingesteld.

tussentijds beroep?

Willem Heemskerk
redactielid

Als de rechter een deelvonnis wees, maar daarbij tussentijds hoger beroep met toepassing van art. 337 lid 2 Rv-oud (abusievelijk) uitsloot, dan diende de appellerende partij – die tegen het uitgewezen gedeelte wilde opkomen – zich daarvan niets aan te trekken, maar niettemin tussentijds hoger beroep in te stellen, zelfs op straffe van niet-ontvankelijkheid als hij zich iets aan de uitsluiting gelegen zou liggen en tot het eindvonnis zou wachten.¹ Voor cassatie was het allemaal met art. 401a lid 2 Rv-oud – waarmee de inhoud van art. 337 lid 2 Rv-oud overeenstemde – niet anders.

Mager gemotiveerd

Vanaf 1 januari 2002 geldt echter in diezelfde art. 337 lid 2 en 401a lid 2 Rv een omgekeerd stelsel: van andere tussenvonnissen/arresten dan de in de leden 1 geregelde provisionele is hoger respectievelijk cassatieberoep slechts tegelijk met het eindvonnis/arrest mogelijk, *tenzij* de rechter de mogelijkheid van tussentijds beroep met zoveel woorden heeft opengesteld. Nu aangenomen mag worden dat de rechter twijfel aan de eigen tussenuitspraak niet aldus openlijk tot uitdrukking zou willen brengen, mag eveneens worden aangenomen dat de mogelijkheid van tussentijds beroep in beginsel tot het verleden zal behoren.

Deze rigoureuze ommezwaai met de voorheen bestaande praktijk – toegegeven: ook daarin was tussentijds beroep niet mogelijk als de rechter dat uitsloot, maar van die mogelijkheid maakte hij (gelukkig)

lang niet altijd gebruik – werd aanvankelijk in de parlementaire geschiedenis nogal mager gemotiveerd. In de memorie van toelichting is er precies één zin aan gewijd, die luidt: 'De uitsluiting van rechtsmiddelen tegen tussenuitspraken vindt plaats met het oog op een zo vlot mogelijke behandeling van zaken, en sluit aan bij een aanbeveling van de commissie-Wind.'² Overigens was ook die aanbeveling van de commissie-Wind weinig indrukwekkend gemotiveerd: 'Voor tussenvonnissen is het wenselijk dat appel in beginsel niet mogelijk is. Tussentijdse appellen verstoren de voortvarende afwikkeling van de procedure. Hier is gezocht naar de parallel met artikel 429n lid 3 Rv.'³

Pas bij gelegenheid van de behandeling in de Eerste Kamer – let op: het wetsvoorstel was toen in de Tweede Kamer in zoverre al zonder morren aangenomen – heeft de minister bij memorie van antwoord nog het één en ander aan onderbouwing gegeven.⁴

Geen risico

Betekent het nieuwe – omgekeerde – stelsel nu dat bij deelvonnissen niet langer hoeft te worden opgelet? Nee, naar mijn mening niet. Dat de wetgever de vaststelling wat onder een deelvonnis dient te worden verstaan aan de (reeds bestaande en – volgens de wetgever – zich nog ontwikkelende) rechtspraak wil overlaten,⁵ betekent niet dat op dit punt risico's kunnen worden gelopen. Dus als de rechter omtrent enig

deel van het gevorderde in zijn dictum een einde maakt, dient nog steeds in zoverre van zijn beslissing aanstonds hoger beroep te worden ingesteld, wil die mogelijkheid niet voorgoed worden verspeeld.⁶

Tot slot zou ik willen verdedigen dat ook onder het huidige (nieuwe) recht met een deelvonnis de beperking van art. 337 lid 2 Rv wordt doorbroken, met andere woorden dat dan ook uit doelmatigheidsoverwegingen tussentijds beroep tegen het interlocoire gedeelte kan worden ingesteld.⁷ ■

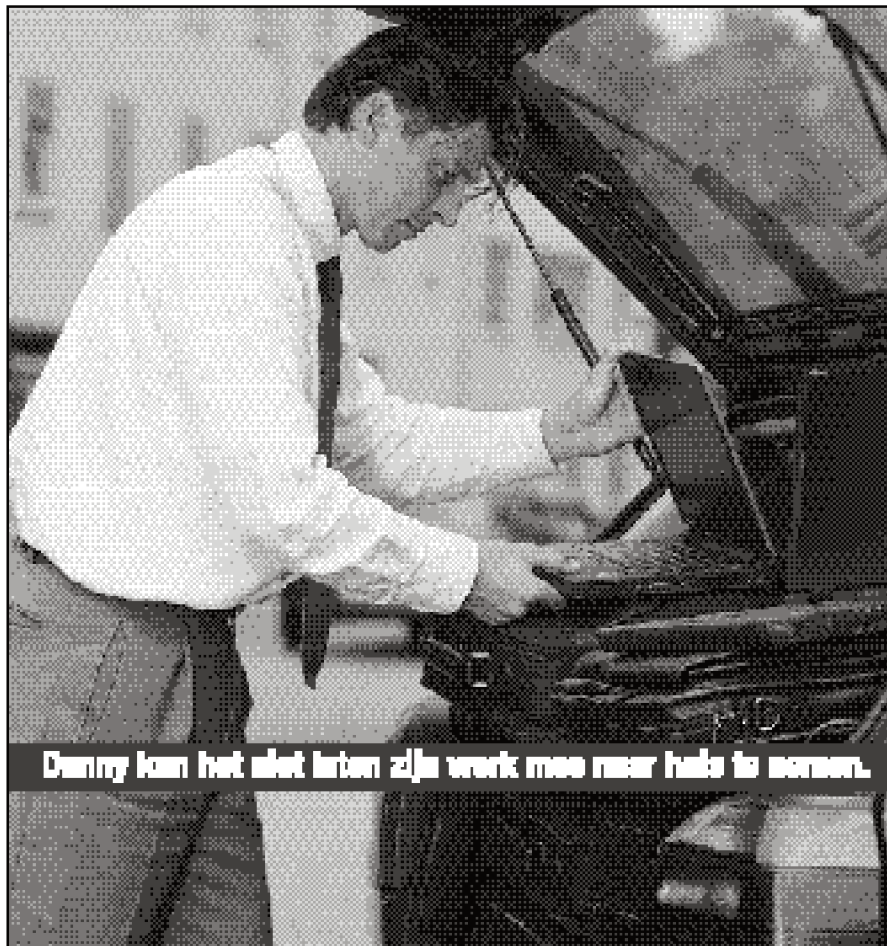
Noten

- 1 Zie reeds HR 12 maart 1931, *NJ* 1931, p. 872; vgl. voorts H.W. Wiersma, *Tussenoordelen en eindbeslissingen*, diss. UvA, Amsterdam 1998, nr. 137, p. 186-187.
- 2 TK 1999-2000, 26 855, nr. 3, p. 164.
- 3 Zie haar rapport van 25 juni 1996, p. 31.
- 4 EK 2001-2002, 26 855, nr. 16, p. 43-44.
- 5 TK 1999-2000, 26 855, nr. 3, p. 136 en nr. 5, p. 73.
- 6 In gelijke zin: *Losbladige Burgerlijke Rechtsvordering* (K.E. Mollema), aantek. 3 op art. 337 (nieuw) en H.J. Sniijders/M. Ynzonides/G.J. Meijer, *Nederlands burgerlijk procesrecht* (derde druk), Deventer 2002, nr. 256, p. 239, waar zij abusievelijk echter nog van een uitsluitingsbevoegdheid van de rechter uitgaan. Onduidelijk is A. Hammerstein in *T&C Rv* (2002), aantek. 3.b) op art. 337 (nieuw), p. 503.
- 7 Vgl. voor het oude recht HR 7 december 1990, *NJ* 1992, 85 (HJS), rov. 3.4-3.5 en HR 13 januari 1995, *NJ* 1995, 482, rov. 3.

'Correcties, aanvullingen & stommiteiten' (M. v. Amerongen, † 2002)

In de aflevering van de rubriek Hoe zat het ook alweer met... in nr. 2002-9 ontbreekt de vindplaats van het centraal gestelde arrest van de Hoge Raad uit 1974. Dat moet zijn HR 1 maart 1974, *NJ* 1975, 6 (WLH).

(advertentie)

Omringt u met het beste van zijn werk voor meer fraude te voorkomen.

**Fraude. Het is overal. Neem ook Denny. Een uitbouw-
dienst type. Conventieel in hart en nieren. Hoewel de
toevanende voortzetbaarheid het verspreide
door rijen die hij afschiet en late af persoonlijk
bedrijven gewekt is hij de verkoop van 'zijn' laptop.**

**Fraude? Schalke & Partners zoekt de oorzaken van
loven. Of helpt u het voorkomen. Gewelge zaken
als verzoeken van in- of andere dienst, opbrengst,
bedrijfsplanning, productherleving, bedrijfsing,
afrekening, dubieuze schadelijke en onrechtmatig
zakenverzoeken. Ook u kunt er zeker mee te maken
krijgen. Maar ook voor overleg en security-
audit is het goed het zaken voor het oorzaken te
nemen. Schalke & Partners. (Baanet. Doortastend.
Door de wet gewent.**

Schalke & Partners bv

kenn voor fraudebestrijding en -preventie

NIET DE NEUS OP DE FEITEN

schalke@schalke.nl T 078 622 11 44 www.schalke.com

DE FEBELIA

‘Het is een illusie te denken dat je leven ooit in balans zal zijn’

Het adagium *Virtus nobilitat* is vervangen door een nieuw devies: *vrije tijd adelt!* Maar geldt dat ook voor de advocatuur en de rechterlijke macht? Over de zoektocht naar het evenwicht tussen werk en vrije tijd.

Martine Goosens
freelance journalist

Mr. Dirk Jan Rutgers (36) is advocaat bij Kennedy Van der Laan in Amsterdam. Hij is hoofd van de sectie arbeidsrecht. Rutgers is getrouwd met Barbara van der Mast, woont in Haarlem en heeft twee zonen: Teije (2,5) en Douwe (6 maanden)

Zaterdagmiddag 17.00 uur, op een prachtig gelegen tennisbaan in een bos in Bloemendaal: ‘In de zomermaanden komen wij hier met een aantal bevriende gezinnen bijeen om te tennissen, te picknicken en met de kinderen te spelen in het bos. Pure ontspanning, een paar uur lang geen dagelijkse beslommingen, geen telefoon en geen stress. Op dat soort momenten ver gaar ik de energie die ik nodig heb om de toch wel drukke week door te komen. Zaterdag is in principe de enige dag waarop ik niet werk. Zondagmiddag werk ik vaak een paar uur thuis achter mijn bureau. Als de kinderen naar bed zijn werk ik ook zondagavond vaak nog even door. Ik vind het heerlijk om thuis te werken, zeker in verge-

Foto's: Karen Steenwinkel

lijking tot de drukte in het gezin is het aangenaam rustig en stil in mijn werkkamer. Op zondagavond maken we de planning voor de rest van de week. Omdat tijd een schaars goed is, is het meestal passen en meten. Naast mijn werk ben ik ook actief als bestuurslid van de Stichting Beeldende Kunst, als secretaris van de Regionale Beoordelingsraad van de Nederlandse Maatschappij voor de Tandheelkunde en als lid van de Ronde Tafel. Verder treed ik op als docent bij diverse postacademische cursussen arbeidsrecht en gezondheidsrecht en publiceer ik regelmatig. Een druk bestaan, vooral in combinatie met een jong gezin, maar ik heb constant honger naar meer. Er is zoveel te doen en zoveel te

INSAANS

leren, ik zou in alles wat ik doe beter willen zijn. Ambitieuze en gedreven, maar ik kan er wel om lachen. Ik probeer mezelf en dat wat ik doe niet al te serieus te nemen.

Het zijn van advocaat biedt mij op dit moment alles wat ik in een baan zoek. Wellicht dat als ik wat ouder ben de politiek of de rechterlijke macht trekken. Sommige mensen verklaren mij voor gek als ze me rond zien rennen, maar Barbara hoeft ik niets uit te leggen. Inhoudelijk praat ik weinig met haar over mijn werk, maar zij begrijpt dat dit het leven is dat ik ambieer. Zelf werkt ze drieënhalve dag per week in Rotterdam waar zij als medisch bioloog wetenschappelijk onder-

zoek doet naar de immunologische effecten van niertransplantaties. Van haar proefschrift heb ik alleen de inleiding gelezen, ik snapte er weinig van! Maar uit het feit dat ze promoveert spreekt natuurlijk ook een bepaalde drang om te presteren. Vier dagen per week doe ik 's morgens de kinderen, zodat zij op tijd in Rotterdam kan zijn. Ik speel dan graag nog even met de kinderen op de crèche, waardoor ik laat met werken begin. Ook vind ik het heerlijk op in het weekend met Teije door de duinen te fietsen, maar voor het overige komt de verzorging van de jongens vooral op haar schouders terecht. Zij geeft wel aan waar haar grenzen liggen en dan pas ik mij aan. Uiteindelijk is zij degene die mij rust en stabiliteit verschaft en mede daardoor ben ik in staat te doen wat ik doe. Als mensen mij vragen waar ik mij druk over maak, trek ik mij daar niet veel van aan, maar als mijn vrouw haar wenkbrauwen frons en vraagt of ik nu wel zeker weet of ik weer een nieuwe activiteit wil ondernemen, ben ik wel geneigd mijn plan in heroverweging te nemen. Zij helpt mij te relativiseren, thuis bij haar betekent rust. Met enige regelmaat vraag ik mij af waar ik in godsnaam de tijd vandaan moet halen om alles op tijd af te krijgen. Gelukkig heb ik de juiste mensen om me heen waardoor ik mijn doelstellingen kan realiseren. Mijn secretaresse beheert bijvoorbeeld ook een deel van mijn privé-agenda dus zij weet wanneer Barbara 's avonds verplichtingen buiten de deur heeft. Door haar word ik op tijd naar huis gestuurd.

Douwe werd geboren in een zeer drukke periode, maar op kantoor vroeg men:

‘Waarom loop jij hier rond? Ga naar huis, je hebt een kind gekregen!’ Wat dat betreft wijkt Kennedy Van der Laan af van veel andere kantoren, cultuur is hier dat je elkaar ook aanspreekt op verantwoordelijkheden thuis. Dertig vakantiedagen en een norm van 1.200 declarabele uren zijn uitzonderlijk in de huidige advocatuur waar omzet en winst voor naamste drijfveren lijken. Ik heb daar afstand van genomen, als je gaat voor het hoogste winstaandeel moet je hier niet komen werken. Ik werk liever op kantoor waar de menselijke maat, in plaats van geld, de boventoon voert.

Het is een illusie te denken dat je leven ooit in balans zal zijn, een juiste verdeling tussen werk en privé-leven zal ik nooit vinden. Ik zou me rot vervelen, de zoektocht is juist de uitdaging. Stel je voor dat je overal precies genoeg tijd voor hebt of – erger nog – dat je tijd overhoudt. Ik zou mijn leven oersaai vinden. Het feit dat ik boeiende zaken kan doen voor interessante opdrachtgevers vind ik strekend voor mijn ego. Dat ik daardoor te weinig tijd overhou voor dingen die ik leuk vind naast mijn werk, zoals theater, toneel, of het lezen van een boek, neem ik op de koop toe. Het gebrek aan tijd en evenwicht maakt het leven juist spannend. Maar relativiseren is essentieel. Het kan natuurlijk best wat minder. Voor mij is het belangrijkste dat de drie meest essentiële elementen aan de basis goed zitten: ik heb een baan die bij me past, een geweldige vrouw en twee schatten van kinderen. Mijn leven is soms gejaagd, maar evenwicht is toch niet wat ik nastreef. ■

Reacties

Geen duidelijkheid over poging tot uitlokking

Advocatenblad 2002-18, 19 oktober 2001, p. 701-703

In zijn bijdrage 'Duidelijkheid over poging tot uitlokking' (*Advocatenblad* 2002-18, 19 oktober 2001, p. 701-703) bespreekt H.D. Wolswijk een uitspraak van de Hoge Raad van 5 december 2000 (NJ 2001, 139). Het gaat in deze zaak om een verdachte die, uit op wraak wegens het seksueel misbruik van zijn dochter, aan een zekere Van R. in totaal 27.500 gulden overhandigt om de twee betrokkenen bij het misbruik om het leven te laten brengen. Verdachte bedenkt zich later en probeert het geld van Van R. terug te krijgen; vervolgd voor art. 46a j° 289 Sr, poging tot uitlokking van moord (ook wel mislukte uitlokking genoemd) beroept hij er zich op dat hij zelf al van de moorden af had willen zien, de zogeheten vrijwillige terugtrekking (art. 46b Sr).

Wolswijk bespreekt enkele juridische implicaties van dit arrest, onder andere dat het hof volgens de Hoge Raad blijkt heeft gegeven van een onjuiste rechtsopvatting door de vrijwillige terugtrekking te betrekken op de poging tot uitlokking als zelfstandig delict in plaats van op het uit te lokken delict, in casu de dubbele moord. Toch casseert de Hoge Raad niet, overwegende (ro 4.7) dat Van R. 'van meet af aan ongevoelig is geweest voor het plan van de verdachte. In dit geval is er voor de aanstichter geen plaats voor vrijwillige terugtrekking in de zin van art. 46b Sr'. Wolswijk besteedt alleen de laatste regel van zijn stuk aan deze overweging: 'Het is dus door die houding –

een omstandigheid níet van de wil van de dader afhankelijk – dat het misdrijf direct al niet voltooid is'.

Mijns inziens eindigt de problematiek van de vrijwillige terugtrekking uit de poging tot uitlokking hier echter niet, maar begint zij pas. De implicatie van deze overweging lijkt immers dat het strafrechtelijk voordeliger is iemand uit te lokken tot een misdrijf wanneer die persoon wél bereid is tot de gewenste handeling over te gaan, dan bij een persoon bij wie het vanaf het begin vaststaat dat hij níet het gevraagde feit zal plegen. De cruciale vraag is dan wat de rationale van artikel 46a Sr is: de gevaarzetting die optreedt op het moment dat de ene persoon een andere persoon vraagt een strafbaar feit te plegen, of de kwade intentie van de verzoeker. Gezien het in Nederland gehuldigde uitgangspunt van een daadstrafrecht waarin de kwade intentie van personen niet op zichzelf tot strafbaarheid moet kunnen leiden (een uitgangspunt waarnaar bij de behandeling van het wetsvoorstel¹ dat tot de invoering van art. 46a Sr leidde herhaaldelijk werd verwezen) zou de gevaarzetting-legitimatie de meest voor de hand liggende zijn.² Dit standpunt is echter niet te rijmen met bovenstaande overweging van de Hoge Raad.

Daarbij zou nog gesteld kunnen worden dat er in geval van een weigerachtige uitvoerder nauwelijks sprake is van een

pogingsfase zoals je die bij de poging tot uitlokking (zeker wanneer de terugtrekking in het geding komt) wel zou verwachten. Op het moment dat de beoogde uitlokker zijn verzoek aan de beoogde – maar onwillende – uitvoerder doet, is het onvoltooid delict van art. 46a immers voltooid, nu vrijwillige terugtrekking niet meer mogelijk is. Juridisch is het weliswaar logisch vrijwillige terugtrekking uit te sluiten wanneer het delict is voltooid (zoals de Hoge Raad onlangs nog bepaalde in het kader van voorbereiding van een roofoverval op een juwelier),³ maar wanneer de pogingsfase slechts zo lang duurt als het verzoek van de uitlokker komt de grond aan deze logica wel enigszins te vervallen.

De paradoxale consequentie van dit arrest lijkt te zijn dat de uitlokker maar beter kan zorgen voor een persoon die zal uitvoeren; niet zozeer om het criminele doel veilig te stellen, maar veel meer nog voor het geval hij er weer onderuit zou willen.

(Sander Janssen, *Universitair docent strafrecht UL*)

Noten

- 1 Wijziging van het wetboek van Strafrecht inzake algemene strafbaarstelling van voorbereidingshandelingen, Kamerstukken II 22268, o.a. MvT, 22268 nr. 3
- 2 Zie in dit kader ook Strijards, *Strafbare Voorbereidingshandelingen*, studiepockets strafrecht nr. 30, Tjeenk Willink Zwolle 1995, p. 40 ev.
- 3 HR 27 november 2001, zaaknummer 03458/00, op www.rechtspraak.nl

(advertentie)

FIF 33
RECHTSBUREAU EN INTERIMADVOCATEN

De behoeven van de advocaat en het bedrijfsleven.
 Werkzaam in bedrijfsrechtelijke in binnen- en buitenland.

- aanvullend adviesverlening
- adviesverlening
- inbreng
- overzetting aanvullend advies
- juridische adviesverlening
- privé-adviesverlening

Tel: 010 - 477 99 22 E-mail: info@fif33.nl
 Fax: 010 - 477 00 90 Internet: www.fif33.nl

Vraag onze brochure aan, voor een toelichting van diensten.

Locaties: Houtmolenweg 116, 3021 DM Rotterdam
 Cavenaafweg 10, 3001 ER Rotterdam

Is uw sectie nog wel sexy?
www.advocatenwerk.nl

HV&PARTNERS
 VOOR JURISTEN, VAST OF INTERIM

TEL 010 - 240 06 05

In het nieuws

Spong en Hammerstein staan bijna alleen

Er is zowat niemand te vinden die begrip heeft voor de actie van Gerard Spong en Oscar Hammerstein om namens Pim Fortuyn aangifte te doen tegen enkele politici en journalisten wegens het aanzetten tot haat. Maar Spong zet door, en als 'de koningin mij zou benaderen, dan zou ik mij daar niets van aantrekken.' We probeerden in de ontstane stampel een originele opinie te vinden.

Strafadvocaat Jan Boone kent Spong als 'uiterst integer en kundig advocaat, maar deze actie is niet des Gerards. Hij staat gewoon te dicht bij de LPF. Hij weet de indruk niet te vermijden dat hij een strafprocedure instelt om reclame te maken voor een politieke partij. Dat is in strijd met wat een goed advocaat betaamt, hij bewijst de advocatuur geen goede dienst.' *Hij zou het toch wel eens echt kunnen ménen?* 'Als hij echt denkt dat het zo is, zou hij niet de goede advocaat zijn die ik dacht dat hij was.'

Professor Theo van Boven, hoogleraar internationaal recht in Leiden en Maastricht, wil ook Spongs oprechtheid niet betwisten maar ziet eveneens weinig goede gronden voor de klacht. 'Fortuyn gaf zelf aanleiding tot racistische associaties. Dat anderen hem associëren met WO II en Anne Frank, is niet onbegrijpelijk. En de jurisprudentie van het Europees Hof voor de

Rechten van de Mens biedt veel ruimte aan politieke discussies.'

En de heren Anker? Hans Anker zegt dat hij en zijn broer nu eenmaal niet publiekelijk commentaar geven op het werk van een collega. *Maar dit is een publieke, politieke zaak geworden.* 'Ook dan speelt dossierkennis; zo weten we niet wat er precies is afgesproken tussen Spong en Fortuyn.'

De peiling in de digitale nieuwsbrief OrdeVanDeDag van 15 mei jl. werd door relatief veel mensen beantwoord. 106 Respondenten vonden de aangifte geen goede actie, slechts vier advocaten wel. Eén van hen was in staat en bereid zijn mening toe te lichten. Mr. A. Smits uit Rosmalen kan zich 'niet voorstellen dat dit als politieke actie is bedoeld.' Hij is geen strafadvocaat, maar in zijn bestuursrechtelijke praktijk komt hij veel politici en ambtenaren tegen die menen dat hun gedrag nooit juridische consequenties heeft. 'Politici zijn niet altijd

onschendbaar. De vraag is of de strafrechtelijke en civielrechtelijke grenzen voor iedereen gelijk gelden. Ik meen van wel. Of de gewraakte uitlatingen inderdaad strafrechtelijk laakbaar zijn zal moeten blijken, maar de zaak kan zeker aan de rechter worden voorgelegd.'

Onze laatste hoop bleek strafpleiter Theo Hiddema in Maastricht te zijn. 'Jazeker is het een goede actie! Ik hoop dat ze doorzetten.' En hij leest het gehele art. 137d Sr voor. 'Wat er is gebeurd was aanzetten tot haat. De aangifte is juridisch heel goed te verdedigen, en het proberen waard, al zal misschien niet elke rechter over alle gewraakte uitlatingen hetzelfde oordelen. En het is ook opportuun, het is een uitgelezen kans om die linkse klik de les te lezen die zich vergrijpt aan de waardigheid van WO II, die met een beroep op dat leed de eigen politiek verdedigt door anderen te beschuldigen. Die de duivel in Fortuyn hebben proberen te jagen om zich voor het bange volk te kunnen voordoen als duivelsuitbanners. Meestal werd rechts te grazen genomen, nu gaat het om perfecte voorbeelden van het aanzetten tot haat.'

Maar betaamt het een goed advoca...?

'Natuurlijk! Het is immers mogelijk dat Spong gewoon beschikt over een keurig mandaat? Hij en zijn praktijk hebben het echt niet nodig om reclame te maken voor een politieke partij. Er is niks mis met zijn actie; ik hoop dat hij doorzet.' (LH)

Duitse rechtsbijstand onder druk

Duitse advocaten wachten met smart op een nieuwe wet over de uitoefening van hun beroep die hen in staat zal stellen de vergoedingen voor hun werk met 12 tot 13 procent te verhogen. De afgelopen acht jaar zijn de wettelijk geregelde vergoedingen nagenoeg gelijk gebleven. Grote aantallen advocaten zien zich in hun voortbestaan bedreigd, vooral degenen die gevestigd zijn in de kleinere steden of op het platteland.

De Duitse minister van Justitie Däubler-Gmelin (SPD) kondigde begin mei aan het wetsontwerp (het 'Rechtsanwaltsvergütungs-Neuordnungsgesetz') voor een eerste lezing te zullen sturen naar de Bondsdag, waar niet veel weerstand te verwachten is. De regeringscoalitie van sociaal-democraten en groenen is het eens met de hoofdlijn in de wet om het accent in de advocatuur te verleggen van procesvoering naar raadgeving en 'bemiddeling'. Want betaald kreeg een advocaat totnogtoe met name wanneer een conflict voor de rechter werd uitgevochten. Hoe hoog precies daarna de declaratie uitviel, werd bepaald aan de hand van een ondoorzichtig stelsel van regels en tarieven, waarin driftig gesneden is in het wetsvoorstel.

Bemiddeling bij geschillen is in de Bondsrepubliek totnogtoe op de achtergrond gebleven. De verlaging van het aantal processen die de wetgever probeert te bereiken door het gewicht van 'bemiddeling'

te vergroten in het nieuwe stelsel van erelonen, moet niet alleen de (over)belasting van het rechtssysteem verminderen, maar ook bijdragen aan de bezuinigingen die de Duitse regering moet realiseren om een fors begrotingstekort weg te werken. Met name de hoge bijstandskosten zijn een grote last voor de deelstaten, die door de regering in Berlijn zijn gemaand aan het bezuinigingsprogramma van minister van financiën Hans Eichel bij te dragen.

De Duitse advocatuur zal flink moeten wennen aan het nieuwe vergoedingssysteem, waarvan de bedragen die in rekening gebracht mogen worden nog niet zijn vastgesteld. Voor 'raadgeving' wil de minister de tarieven bij voorkeur vrij laten, met een maximum van 200 euro per uur. De prijs van een eerste advies zou van 180 euro naar 100 euro omlaag moeten. Het ontlasten van het rechtssysteem zou pas werkelijk kunnen slagen als de kosten van de voorgestelde 'bemiddeling' binnen redelijke grenzen blijven en in elk geval ver onder die van het voeren van een proces. Het is nog niet duidelijk of dat gaat lukken. Veel zal ervan afhangen in hoeverre de Duitse procescultuur doorbroken kan worden en meer gematigde vormen van geschillenbeslechting, aanvaard worden, waarbij redelijkheid en pragmatisme voorop staan.

In het nieuws

'Het zijn niet uitsluitend advocaten die snel naar de rechter stappen om een conflict uit te vechten', zegt de Berlijnse advocaat Peter Müller. 'Het zijn vooral ook onze cliënten die al dan niet hevig geëmotioneerd een tegenpartij maar al te graag het vuur na aan de schenen willen leggen. En in Duitsland worden advocaten nu eenmaal overal snel bij ingeschakeld, van het kleinste verkeersongeluk tot de bouw van een grote chemiefabriek.' Hij verwacht niettemin dat wanneer de kosten van een proces hoog genoeg worden, de wil om te schikken zal toenemen.

Het wetsvoorstel draagt weinig bij aan een stabilisering van het aantal advocaten in Duitsland, dat de afgelopen jaren snel gegroeid is. Eind 2000 telde Duitsland 116.000 advocaten; het begrip 'Anwalt' is daarbij wel ruimer dan het Nederlandse 'advocaat'. Het afgelopen decennium kwamen er uit de rechtenfaculteiten zeker 6.000 advocaten per jaar op de markt. Daarnaast werd Duitsland ook nog eens overspoeld door grote internationale advocatenkantoren – met name Amerikaanse – die de Bondsrepubliek als een lucratieve markt ontdekten. 'Zolang de rechtsstaat zich uitbreidde, was er genoeg ruimte voor het groeiend aantal advocaten', zegt de Berlijnse

professor Uwe Wesel. 'Nu is er duidelijk een overschot'. Het gevolg is dat jonge advocaten soms bij moeten verdienen als taxichauffeur of aan de kassa van de Aldi supermarkten.

De grote internationale kantoren slepen niet alleen een flink deel van de opdrachten in de wacht, maar betalen ook nog eens veel hogere salarissen dan gemiddeld. Zo beginnen jonge advocaten bij de grote kantoren met 80.000 euro per jaar, een inkomen waar beginnende zelfstandige advocaten alleen van kunnen dromen, zeker als ze ver buiten industriële centra of steden gevestigd zijn. Volgens Michael Streck, voorzitter van het Deutsche Anwaltsverein, moet het gewicht van de internationale kantoren niet overdreven worden.

'Internationale kantoren bedienen slechts zeven tot acht procent van de markt, de vele kleine en middelgrote kantoren met tien tot dertig leden blijven hoofdrolspelers in het grote middenveld.' Jonge advocaten zullen het volgens hem toenemend moeten zoeken in specialisering. Daarnaast is liefde voor het vak belangrijk. 'Want wie met passie zijn vak bedrijft, start door', aldus Streck.

(Zeger Luyendijk, journalist in Berlijn)

Eindelijk rust voor de advocountants?

Na de stormachtige weken rond het faillissement van Steins Bisschop Meijburg & Co en het verdwijnen van Andersen/Andersen Legal in ons land, lijkt thans enig uitzicht te bestaan op een situatie die de noodzakelijke rust kan brengen in de hectische wereld der advocountants. Maar zonder slag of stoot gaat dat zeker niet.

De telefoon van Steins Bisschop Meijburg & Co in Rotterdam wordt nu beantwoord met Van Agt & Dussel Notarissen. De secretaresse van Rob Faassen, voormalig voorzitter van de maatschap SBMC, neemt echter op met KLegal Nederland. Dit vereist enige uitleg. Rond de 60 advocaten van SBMC maken een doorstart onder de vlag van KLegal, het mondiale advocatenmerk van KPMG dat echter opereert vanuit een geheel zelfstandige organisatie. Dit is ongeveer de helft van het totale aantal advocaten dat bij SBMC werkte. Daarnaast hebben de notarissen zich conform nieuwe ontwikkelingen in de samenwerkingseisen voor notarissen en advocaten georganiseerd in een separate BV onder de naam Van Agt & Dussel. Zij hangen echter wel onder de paraplu van KLegal dat ze aan hun naam mogen/zullen toevoegen. Het geheel telt 100 juristen. De oude vestigingen van SBMC in Amsterdam en Rotterdam blijven bestaan, zij het dat in die laatste plaats alleen notarissen zullen zitten. Op de 100 fee earners zijn slechts acht partners: Rob Faassen (ondernemingsrecht,

managing partner), Claudine Maeyer (ondernemingsrecht), Wouter Hes (arbeidsrecht), Bart Joosen en Peter Leenders (bank- en effectenrecht) en voor het notariaat Michel van Agt, Margot Dussel en (nieuw) Victor Meijers van De Brauw. KLegal advocatuur biedt verder nog IE/ICT, Engerie en Mededinging onder leiding van respectievelijk de non-partners Annemarie Kemna, Carmen Bakas en Michel Chatelin.

Dan de ontwikkelingen rond Wouters/Andersen Legal. Niemand had kunnen voorspellen dat ze zich zouden gaan aansluiten bij het aan Deloitte & Touche gelieerde AKD Prinsen. Aanvankelijk was het de bedoeling dat heel Andersen Nederland (Wouters inclusief) zou opgaan in KPMG. KPMG nam echter geen beslissing waardoor Andersen ging 'shoppen'. Toen deden zowel Deloitte & Touche als Ernst & Young een bod. Gekozen werd voor de eerste partij. De advocaten van Wouters bleven echter buiten deze deal omdat accountants op grond van de recente 'samenwerkings-uitspraak' van het ECJ geen gezamenlijke rekening mogen voeren met advocaten. Scipio Van der Stoel van Wouters: 'Per 1 juni komen we als Wouters geheel los te staan als zelfstandige maatschap. Intussen zijn we in gesprek met AKD over een fusie. Als organisaties zijn Andersen en Deloitte zeer complementair. Dat geldt ook voor de aan-

gesloten advocatenkantoren. De fusie tussen de accountants is zeer snel en onder hoge druk tot stand gekomen, maar wij nemen rustig alle tijd. Het zou ook kunnen dat er geen fusie komt. Dan gaan we zelfstandig verder als Wouters zoals we ook nu werken in de opmaat naar de eventuele fusie. Deloitte kan AKD niet dwingen met ons te fuseren, want AKD is een zelfstandige maatschap. Ze moeten zelf beslissen. Er bestaat wel enige druk vanuit het gegeven dat de nieuwe combinatie Andersen/Deloitte zich natuurlijk niet wil verbinden met twee advocatenkantoren.' Carel van Lynden van AKD: 'Deloitte vroeg ons of we wilden kijken naar de mogelijkheden van een fusie met Wouters. Dat willen we, want we zeggen nergens op voorhand nee tegen. We zijn het kantoor nu aan het onderzoeken, noem het een due diligence. Over de uitkomst en onze beslissing valt nog absoluut niets te zeggen.'

Volgens de cijfers van de nieuwste Legal 500 zou bij een fusie een kantoor ontstaan van 372 juristen dat het vierde van Nederland wordt tussen Nauta Dutilh (406) en Houthoff Buruma (300). Maar bij Wouters is sprake van enige *fall out* door het vertrek van de partners Stefan van der Waal (notaris, naar Bird & Bird) en Caspar Banz (ondernemingsrecht, naar Houthoff Buruma).

(Micha Kat, journalist)

Iks ging weer eens pleiten

Leo van Osch

Voor de zitting zocht hij zijn cliënt, Bekkers, nog even op in het cellenblok. Bekkers zag er strijdlustig uit. Het was een licht kalende man van half in de vijftig met een felle blik in de ogen. Het weinige haar dat hij nog had hing in een soort uitgeplozen matje in zijn nek. De gevangenskapper was kennelijk zijn deur voorbij gegaan. Het ging om een zedenzaak en Bekkers werd verdacht van ontuchtige handelingen met twee 'aan zijn zorg toevertrouwde minderjarigen'.

Bekkers had de rechtbank in een van zijn vele schrifturen (X kreeg zelf elke dag minstens één maar vaak meerdere brieven van hem) gevraagd de zaak aan te houden en zijn hechtenis te schorsen zodat hij nog een getuige kon oproepen. X zag daar het nut niet van in en wist Bekkers ervan te overtuigen dat die tactiek niet de beste zou zijn.

'Wat doe je met het laatste woord?', vroeg X. Daarop toverde Bekkers een A4'tje tevoorschijn uit de immense stapel papier die hij voor zich had liggen. 'Ik had gedacht te beginnen met een gedicht', verklaarde hij. Hij wilde het al voor gaan dragen maar het leek X beter het maar zelf te lezen.

'Het lijkt me geen goed idee Bekkers, zei X voorzichtig toen hij het in het Engels gestelde stukje poëzie diagonaal had gescand. Bekkers liet de onzalige gedachte na wat praten varen.

De andere vijf of zes punten liet X passeren, want hij had al met een schuin oogje gezien dat het laatste punt niet meer of minder inhield dan het zingen van een lied, een *Prisoner's song* zag hij, iets wat kost wat kost diende te worden voorkomen.

'Je gaat geen lied zingen Bekkers', zei X beslist. Bekkers leek zwaar teleurgesteld, maar bond godzijdank in en plaatste het lied tussen haakjes. 'Ik kijk wel hoe het op de zitting loopt', mompelde hij.

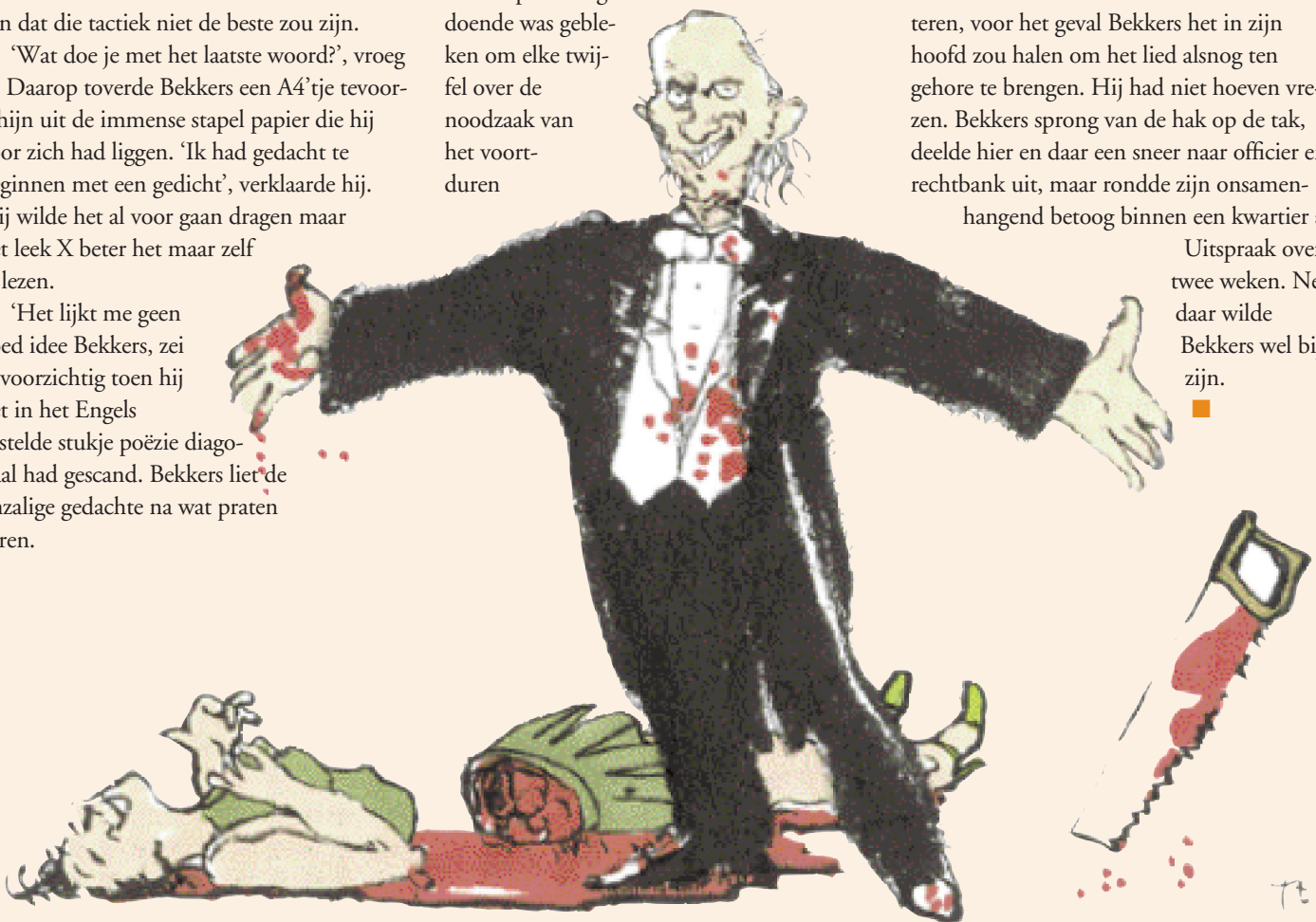
Op de zitting was Bekkers weer ouderwets in vorm. Hij had ter gelegenheid van een raadmeezitting al eens tot ontsteltenis van alle aanwezigen, de voorzitter in het bijzonder, geroepen dat een van de meisjes, naar X dacht zo'n negen jaar oud, oversekst was, welke opmerking voldoende was gebleken om elke twijfel over de noodzaak van het voortduren

van de voorlopige hechtenis weg te nemen. Ook ditmaal moest de voorzitter Bekkers van tijd tot tijd tot de orde roepen, maar ernstige ontsparingen bleven uit.

X was zijn pleidooi begonnen met een citaat uit *De idioot* van Dostojevski. 'Voel je niet persoonlijk aangesproken', had hij Bekkers tevoren gemeld – en pleitte vrijpraak. De gevraagde opheffing van de hechtenis ging niet door al kreeg zelfs X hoop toen de rechtbank in plaats van de aangekondigde vijf minuten zeker twintig minuten wegbleef.

Het was tijd voor het laatste woord. De voorzitter liet merken dat, waar de zitting inmiddels ruim drie uur had geduurd, dat laatste woord wat hem betreft niet lang behoefde te duren. X schoof alvast naar achteren, voor het geval Bekkers het in zijn hoofd zou halen om het lied alsnog ten gehore te brengen. Hij had niet hoeven vrezen. Bekkers sprong van de hak op de tak, deelde hier en daar een sneer naar officier en rechtbank uit, maar rondde zijn onsamenhangend betoog binnen een kwartier af.

Uitspraak over twee weken. Nee, daar wilde Bekkers wel bij zijn.

Orde-nieuws

Onderzoek oorzaken uitval jonge advocaten

Steeds vaker verlaten jonge advocaten uit eigen beweging het beroep. Was dit enkele jaren geleden nog een zeldzaamheid, nu dreigen uitval en verloop 'gewone' verschijnselen te worden.

Ondanks alle speculaties en publicaties is naar de oorzaken van uitval van jonge professionals weinig onderzoek gedaan. Het bureau RaymakersvdBruggen gaat in samenwerking met de Universiteit van Amsterdam in deze lacune voorzien. Ongeveer 1500 advocaten ontvangen een vragenlijst met het verzoek aan het onderzoek deel te nemen. Hoe beter de respons, des te meer kan het onderzoek bijdragen aan

het inzicht in de oorzaken van uitval en in de mogelijkheden om deze te voorkomen. De Nederlandse Orde van Advocaten is bij de voorbereiding van het onderzoek betrokken en onderschrijft het belang ervan.

De resultaten van het onderzoek zullen onder meer bekend worden gemaakt tijdens het najaarscongres van de NOvA, dat over dit thema zal handelen.

Informatie: Maarten de Haas en Naomi Birnbaum, www.raymakerskayser.nl

'... choques, accidentes, abogados, urgencias...'

Op 30 november vorig jaar werd hier bericht over de moord op de Mexicaanse advocaat Digna Ochoa y Plácido, vooraanstaand Mexicaans mensenrechten-advocate die in haar kantoor was doodgeschoten. De moord hield verband met haar werkzaamheden als advocaat van verdachten van steun aan de *Zapatistas*. In 1999 werd zij al eens met geweld ontvoerd en zij was al diverse keren met de dood bedreigd. Velen, waaronder Advocaten voor Advocaten, drongen toen bij de autoriteiten aan op bescherming van Digna Ochoa en andere advocaten.

Inmiddels is Bárbara Zamora, kantoorgenote van Digna Ochoa, mikpunt geworden. Zij werd ook al eerder bedreigd en dat gebeurde nu per e-mail met als tekst '... choques, accidentes, abogados, urgencias...'. Die tekst schijnt van dezelfde toon en stijl te zijn als teksten die Digna Ochoa in 1996 ontving. Effectief onderzoek naar deze en andere bedreigingen pleegt achterwege te blijven.

In 2001 ontving Bárbara Zamora naar verluidt zelf telefonades met geluid van geweervuur, kreten en requiemmuziek. Ditmaal heeft zij een klacht gedeponereerd bij de federale procureur-generaal en volgens de autoriteiten is haar een bodyguard aangeboden.

Vorig jaar, na Digna Ochoa's dood, deed het Inter-American Court on Human Rights een beroep op de Mexicaanse regering maatregelen te nemen ter bescherming van een aantal verdedigers van de rechten van de mens, waaronder Bárbara Zamora.

Het officiële onderzoek naar Digna Ochoa's dood gaat voort. Onlangs hebben Bárbara Zamora en andere prominente mensenrechtenadvocaten harde kritiek geuit op de autoriteiten, nadat in de nationale media berichten waren verschenen die erop duiden dat het onderzoek zou eindigen met de vaststelling dat Digna Ochoa zelfmoord gepleegd had.

Behalve om Bárbara Zamora maakt Amnesty International zich ernstig zorgen om de veiligheid van Pilar Noriega, die nauw samenwerkte met zowel Bárbara Zamora als Digna Ochoa in een aantal zeer prominente zaken.

Amnesty International verzoekt brieven te zenden aan Mexicaanse autoriteiten waarin wordt aangedrongen op het nemen van maatregelen. Advocaten voor Advocaten zal hieraan gevolg geven. Wie dat ook wil doen kan zich wenden tot haar secretaris, mr. Mirjam Siesling, p/a Janskerkhof 16, 3512 BM Utrecht, tel. 030-253 74 27, fax 030-253 70 28, e-mail: M.Siesling@law.uu.nl

Het bureau van de Orde

Onderwerp	Telefoonnummer	E-mailadres
N.a.w. gegevens advocatuur	070 - 335 35 29	adres@advocatenorde.nl
Centrale Controle Verordeningen	070 - 335 35 26	ccv@advocatenorde.nl
Landelijke financiële bijdrage	070 - 335 35 23	finorg@advocatenorde.nl
Opleiding: alle vragen (09.00-12.00 uur)	070 - 335 35 55	opl@advocatenorde.nl
Communicatie: Advocatenblad,		
brochures et cetera	070 - 335 35 52	pr@advocatenorde.nl
Alle overige vragen van advocaten	070 - 335 35 71/86	helpdesk@advocatenorde.nl

Agenda

Kinderombudsman en najaarscongres

Op dinsdag 18 juni 2002, 14.00-16.00 uur, organiseert de Vereniging voor Familie- en Jeugdrecht (FJR) aansluitend op haar algemene ledenvergadering een studiemiddag over de Kinderombudsman. Sprekers: mevr. A. van den Kerckhove, de Vlaamse Kinderombudsman; dhr. A.J. Nijssen, het SCO- Kohnstamm Instituut; mevr. S.J.E. Horstink- Von Meyenfeldt, plaatsvervangend ombudsman. Plaats: Ministerie van Binnenlandse Zaken, Schedeldoekshaven 200, Den Haag. Aanmelding: mr. A.P. van der Linden, Beetslaan 2, 3818 VH Amersfoort, fax 033-4659429, e-mail A.vanderLinden@law.uu.nl, bankrekening 5409568 t.n.v. FJR

Advocaten krijgen voor deelname studiepunten van de NOVA toegekend.

In verband met haar 25-jarig bestaan organiseert de FJR op vrijdag 29 november 2002 een congres met als thema 'Ontwikkelingen in het familie- en jeugdrecht'. Sprekers zijn o.a. mr. W.E. Haak, Prof. mr. J. Junger-Tas, Prof. dr. E. Verhellen. Informatie over aanmelding en programma volgt.

Beroepsopleiding

Toetsen beroepsopleiding 28 juni 2002

Alle toetsen worden afgenomen in Sportcomplex De Vechtse Banen, Mississippidreef (Overvecht) te Utrecht (tel.: 030 - 262 78 78).

Voorjaarscyclus 2002 + inhalers:

10.30-12.30 uur Burgerlijk Procesrecht

13.30-15.30 uur Strafprocesrecht

Alle toetsen worden afgenomen op basis van de meest recente wetteksten.

Stagiaires die in maart 2002 met de Beroepsopleiding zijn begonnen, hoeven zich *niet* op te geven.

Inhalers/herkansers (stagiaires die vóór maart 2002 met de Beroepsopleiding zijn begonnen) dienen zich *zo spoedig mogelijk schriftelijk* aan te melden. U ontvangt een schriftelijke bevestiging van

inschrijving. Eventueel nieuw cursus/toetsmateriaal wordt bij deze bevestiging meegezonden.

Wilt u bij inschrijving duidelijk het volgende vermelden:

- naam, voorletter(s) en geslacht;
- het adres waar de bevestiging naar toegezonden moet worden;
- uw cursuscode.

Ná de toetsdag ontvangt u een acceptgiro waarmee u het examengeld ad € 30 per toets (behoudens prijswijzigingen) kunt overmaken.

Voor informatie kunt u bellen met de Nederlandse Orde van Advocaten, afdeling Opleiding (telefoon: 070 - 335 35 55 tussen 09.00 – 12.00 uur).

Secretariaat Examencommissie

Permanente opleiding

In deze rubriek vindt u opleidingen die kunnen worden gevolgd in het kader van de Permanente opleiding. De rubriek vormt een aanvulling op de cursuswijzer Permanente opleiding die vier keer per jaar verschijnt.

Arbeidsrecht

Contracteren arbeidsrecht***

datum: 24 juni

(10.00-21.00 uur) en 25 juni

(10.00-17.30 uur) 2002

docenten:

prof. mr. J.M. van Dunné,

mr. S.F. Sagel,

mw. mr. M.K. de Menthon Bake,

mw. mr. W.K. Bischof,

mw. mr. P. Th. Sick,

mw. mr. K.W.M. Bodewes

plaats: Soestduinen

punten: 14

prijs: € 1.295 inclusief BTW

Kluwer Opleidingen,

tel. 0570-647608

Bestuurs(proces)recht

De overheid aansprakelijk***

datum: 28 augustus 2002, 09.00-17.00 uur

docenten:

prof. mr. N.S.J. Koeman,

prof. mr. J.E.M. Polak,

mr. drs. B.P.M. van Ravels,

dr. D. Roef, mr. B. Schueler

plaats: Amsterdam

punten: 5

prijs: € 749 exclusief BTW

Euroforum B.V., tel. 040-2978621

Burgerlijk Procesrecht

Nieuw Burgerlijk Procesrecht in de praktijk*

datum: 20 juni 2002,

13.00-17.15 uur

docenten: mr. W. Heemskerk,

mr. L.M. Coenraad,

mr. S.M.A.M. Venhuizen

plaats: Rotterdam

punten: 3

prijs: € 450 vrij van BTW

Elsevier Congressen

Intellectuele Eigendom

De nieuwe Auteurswet*

datum: 27 juni 2002,
10.00-17.05 uur
docenten:
prof. mr. F.W. Grosheide,
mr. drs. C.B. van der Net,
mr. K.J. Koelman,
mr. drs. T. Heukels,
mr. G.V. Heevel
plaats: Rotterdam
punten: 3
prijs: € 550 vrij van BTW
Elsevier Congressen

Letselschade

Themadag Beroepsziekten; oorzaak en juridische gevolgen uitgediept*

datum: 19 juni 2002,
09.00-16.30uur
docenten: H. Geurst,
mr. J. Meyst-Michels,
mr. W.A. van Ven,
E.H. Groenewegen,
drs. G.J. Kars,
mr. E.J.M. Gerritsen
plaats: Zeist
punten: 4
prijs: € 575 exclusief BTW
Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789966

Verklaring der tekens

- * Actualiteiten (basiskennis vereist)
- ** Introductie
- *** Verdieping I (redelijke basiskennis vereist)
- **** Verdieping II (gedegen basiskennis vereist)
- ***** Specialisatieopleiding

Personen- en familierecht

Actualiteiten Familie- en Jeugdrecht****

datum: 20 juni 2002,
13.30-17.15 uur
docenten:
mw. mr. M.L.C.C. de Bruijn-Lückers,
prof. mr. P. Vlaardingerbroek
plaats: Amsterdam
punten: 3
prijs: € 295 exclusief BTW
Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789684

Ruimtelijke- orderingsrecht en milieurecht

Het nieuwe UAR 2001**

datum: 12 juni 2002,
10.00-16.45 uur
docenten: mr. M.P.H.J. Nillessen,
mr. D.E. van Werven,
mr. S.J.H. Rutten, H. Gerrits
plaats: Amsterdam
punten: 5
prijs: € 525 inclusief BTW
Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789470

Studiedag en excursie Vogel- en Habitatrichtlijn; struikeldraad voor bestemmingsplannen?*

datum: 5 juni 2002,
10.15-17.00 uur
docenten: mr. H.H. Apotheker,
mr. J. Struiksma,
dhr. M.F. Kamperman,
mw. I.A. Steinmetz-Bakker,
ing. E. Wijmenga
plaats: Steenwijk
punten: 3
prijs: € 300 inclusief BTW
NIROV

Straf(proces)recht

Highlights strafrecht***

datum: 5 juni 2002,
15.30-21.00 uur
docenten: prof. mr. Y. Buruma
plaats: Arnhem
punten: 4
prijs: € 550 exclusief BTW
Kluwer opleidingen,
tel. 0570-647284

De belangrijkste knelpunten van de Wet BOB; een tussenevaluatie na twee jaar*

datum: 13 juni 2002,
09.30-16.15 uur
docenten: mr. M. Haenen,
mr. R.J. Bokhorst,
mw. mr. dr. T.N.B.M. Spronken,
mw. prof. mr. E. Prakken
plaats: Amsterdam
punten: 4
prijs: € 575 exclusief BTW
Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789963

ADR/Mediation

6 Day Basic Course (NMI-registratiecursus)*****

datum: 3 en 4 juni,
17 en 18 juni, 1 en 2 juli 2002;
dag 1: 10.00-20.00 uur,
dag 2: 09.00-18.00 uur
docenten: S.R. Whittaker MSc,
A.J. Kil MA, mr. H.J.A.M. Dohmen,
drs. A.L. Couzijn
plaats: Hulshorst
punten: 48
prijs: € 2.850 exclusief BTW
The Lime Tree, tel. 030-2255910

Gesprekstechnieken

Getuigen- en verdachtenverhoor 2**

datum: 14, 15 en 16 juni 2002,
09.30-12.30 uur (eventueel extra
workshop 13.30-16.30 uur)
docenten: mw. Mr. L. Diesfeldt,
dhr. H.L. Benniks,
dhr. K. Langendoen
plaats: Nice
punten: 9
prijs: niet bekend
Benniks Training en Coaching,
tel. 072-5202762

VAN DE ORDE

Personalia

BEËDIGD ALS ADVOCaat EN PROCUREUR

Apeldoorn, mw. mr. C.J.M., Weerdjesstraat 70 (6811 JE) postbus 9218 (6800 HX) Arnhem, tel. 026-3513232, fax 026-3516504, e-mail mail@dekempenaer.nl

Bentum, mr. S.E. van, Archimedeslaan 21 (3584 BA) postbus 85063 (3508 AB) Utrecht, tel. 030-2195804, fax 030-2195858, e-mail bas.van.bentum@nl.landwellglobal.com

Berg, mw. mr. I.H. van den, Prinses Irenestraat 59 (1077 WV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-5414936, fax 020-5414657, e-mail irma.vandenberg@nautadutilh.com

Billet, mr. J.M.C., Koninginneweg 51 (1075 CG) Amsterdam, tel. 020-6798020, fax 020-6798660

Boogaard, mw. mr. D. van den, Leidseplein 29 (1017 PS) postbus 2720 (1000 CS) Amsterdam, tel. 020-5517555, fax 020-6267949

Bossen, mr. R.H., Zilverlaan 2 (9743 RK) postbus 723 (9700 AS) Groningen, tel. 050-5757400, fax 050-5757444, e-mail bossen@dehaanadvocaten.nl

Bouallouch, mr. M., Amstedijk 166 (1079 LH) postbus 75199 (1070 AD) Amsterdam, tel. 020-3016649, fax 020-3016622, e-mail bouallouch@vanmens-wisselink.nl

Brandsma, mw. mr. J.M., St. Canisiusring 19f (6511 TE) postbus 1126 (6501 BC) Nijmegen, tel. 024-3810810, fax 024-3810820

Busch, mr. D., Burgerweeshuispad 301 (1076 HR) postbus 5084 (1070 AB) Amsterdam, tel. 020-5771403, fax 020-5771775, e-mail d.busch@dbbw.nl

Coenegrout, mr. J.M.K.P., Dijsselhofplantsoen 14 (1077 BL) postbus 75546 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-3051600, fax 020-3051699, e-mail info@spighthoff.com

Diepraam, mr. F., Nieuwe Gracht 124 (2011 NM) postbus 280 (2000 AG) Haarlem, tel. 023-5530230, fax 030-5530260, e-mail f.diepraam@pj.netlaw.nl

Fuhler, mw. mr. C.K.E.E., Nassaulaan 28 (7811 GK) Emmen, tel. 0591-670310, fax 0591-613388, e-mail c.fuhler@advocats.nl

Garé, mw. mr. D.M.H.R., Tongersestraat 43 (6211 LM) postbus 86 (6200 AB) Maastricht, tel. 043-3883988, fax 043-3500515, e-mail dorothe.gare@straf.unimaas.nl

Goossen, mw. mr. R.B., Hullenbergweg 300 (1101 BV) postbus 22766 (1100 DG) Amsterdam (Z.O), tel. 020-6561777, fax 020-6561700, e-mail goossen.rosemarijn@kpmg.nl

Haas, mr. J.D., De Lairessestraat 158 (1075 HM) Amsterdam, tel. 020-4700177, fax 020-6710974, e-mail j.haas@vantill.nl

Heemskerk, mr. J.W., Overval 2 (6221 EN) Maastricht, tel. 043-3257881, fax 043-3261566

Hendriks, mr. M., Prins Bernhardstraat 1 (6521 AA) postbus 1094 (6501 BB) Nijmegen, tel. 024-3828384, fax 024-3828388

Homberg, mw. mr. C.P. van den, Prins Bernhardstraat 1 (6521 AA) postbus 1094 (6501 BB) Nijmegen, tel. 024-3828384, fax 024-3828388

Hoogenboom, mr. M., Cortgene 121 (2951 EC) postbus 106 (2950 AC) Alblasserdam, tel. 078-6992525, fax 078-6992524

Huijbers, mw. mr. M.C.S., Cruquiusweg 32 (1019 AT) postbus 3371 (1001 AD) Amsterdam, tel. 020-6656150

Janssen, mr. B.G., Bergerstraat 2 (6226 NA) postbus 1750 (6201 BT) Maastricht, tel. 043-3626655, fax 043-3626562, e-mail maastricht@boelszanders.nl

Janssen, mw. mr. C.C., Kousteensdijk 3 (4331 JE) postbus 240 (4330 AE) Middelburg, tel. 0118-656060, fax 0118-636178, e-mail info@avdw.nl

Jong, mr. E.T. de, Velperweg 10 (6824 BH) postbus 9220 (6800 KA) Arnhem, tel. 045-3575757, fax 026-4424942, e-mail info@nysingh.nl

Koops, mr. W.J., Strawinskylaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460606, fax 020-5460123, e-mail info@stibbe.nl

Kramer, mr. R.J., Tempsplein 21-22 (6411 ET) postbus 608 (6400 AP) Heerlen, tel. 045-5719005, fax 045-5718172, e-mail rkramer@thuispartners.nl

Leeuwen, mw. mr. F.M.O., Grote Markt 12a (3111 NJ) Schiedam, tel. 010-2460450, fax 010-2460255, e-mail info@roozeboomadvocaten.nl

Mok, mr. M.M., IJsselkade 21 (7201 HD) postbus 7200 AE Zutphen, tel. 0575-516340, fax 0575-517080, e-mail mok@jpr.nl

Middelweerd, mw. mr. M.W., Soerenseweg 31a (7314 JE) postbus 324 (7300 AH) Apeldoorn, tel. 055-3558040, fax 055-3556253

Nas, mr. S.C.M., Prins Bernhardstraat 1 (6521 AA) postbus 1094 (6501 BB) Nijmegen, tel. 024-3828384, fax 024-3828388

Niemyski, mr. R., Van der Helstplein 3 (1072 PH) postbus 51143 (1007 EC) Amsterdam, tel. 020-6750756, fax 020-6765896, e-mail advocaten@cleerdin-hamer.nl

Oehlen, mw. mr. F.W., Overval 2 (6221 EN) Maastricht, tel. 043-3257881, fax 043-3261566

Pot, mr. R.S., Leidsegracht 74 (1016 CR) Amsterdam, tel. 020-6274907, fax 020-6234244, e-mail zeeuw90@zonnet.nl

Rouschop, mr. P.J.P.M., Eijgelshoverweg 2 (6374 KC) postbus 32060 (6370 JB) Landgraaf, tel. 045-5691277, fax 045-5321300, e-mail paul.rouschop@hetnet.nl

Sarin, mr. S.L., Marktpllein 23 (2132 DA) Hoofddorp, tel. 023-5563790, fax 023-5563799, e-mail s.l.sarin@roestingh.nl

Schellekens, mw. mr. M.J.P.M., Willemsparkweg 31 (1071 GP) Amsterdam, tel. 020-6766690, fax 020-6766695, e-mail info@woudegraaf.nl

Schmitz, mr. B.J., Eisenhowerlaan 102 (2517 KL) postbus 82155 (2508 ED) Den Haag, tel. 070-3512124, fax 070-3524492, e-mail sava@wirehub.nl

Meldingen voor deze rubriek kunnen worden doorgegeven aan: adres@advocatenorde.nl

Schnier, mw. mr. B.S., Eisenhowerlaan 102 (2517 KL) postbus 82155 (2508 ED) Den Haag, tel. 070-3512124, fax 070-3524492, e-mail sava@wirehub.nl

Schobben, mw. mr. K.V.A.J.M.M., Stationsplein 99-101 (5211 BM) postbus 396 (5201 AJ) Den Bosch, tel. 073-6161100, fax 073-6161199, e-mail info@hollapoelman.nl

Tjeenk Willink, mw. mr. Q.J., Strawinskylaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460392, fax 020-5460810, e-mail quirine.tjeenkwillink@stibbe.nl

Verhoef, mw. mr. A.E.G., Grote Markt 14 (4201 EA) postbus 3008 (4200 EA) Gorinchem, tel. 0183-631033, fax 0183-660253, e-mail jurrius.advocaten@balienet.nl

Waaals, mr. B.K. van der, Fred. Roeskestraat 100 (1076 ED) postbus 71170 (1008 BD) Amsterdam, tel. 020-5785785, fax 020-5785800

Wees, mr. M.E. van, IJsselkade 21 (7201 HD) postbus 236 (7200 AE) Zutphen, tel. 0575-516340, fax 0575-517080

Weidema, mr. F.L., J.J. Viottastraat 42 (1071 JT) postbus 75458 (1070 AL) Amsterdam, tel. 020-3055789, fax 020-3055788

Wierdsma, mw. mr. M., Kampstraat 6 (9411 KS) postbus 38 (9410 AA) Beilen, tel. 0593-540909, fax 0593-523699, e-mail pel-visser@planet.nl

Wit, mw. mr. C.J.M. de, Korvelseweg 142 (5025 JL) postbus 1095 (5004 BB) Tilburg, tel. 013-4635599, fax 013-4632266, e-mail mail@kantoorrvanzijl.nl

Wijdevan, mw. mr. C.H.G.W. van de, Waalreseweg 4 (5554 HC) postbus 420 (5550 AK) Valkenswaard, tel. 040-2044445, fax 040-2045155, e-mail kuuijkenadv@chello.nl

Zimmerman-den Dulk, mw. mr. E., Prof. dr. Dorgelolaan 14 (5613 AM) postbus 3 (5600 AA) Eindhoven, tel. 040-2626600, fax 040-2626700, e-mail info@hollandlaw.nl

PRAKTIJK NEERGELEGD

Becks, mw. mr. S.M.J. (Den Bosch) 07-11-2001

Beltman, mr. W.U. (Amsterdam) 19-11-2001

Besselaar, mr. P. (Amsterdam) 17-08-2001

Blok, mw. mr. A. (Amsterdam) 18-11-2001

Bock, mr. M.L.W. (Utrecht) 01-11-2001

Boele, mr. S.A. (Den Haag) 01-09-2001

Bos, mr. A.H. (Arnhem) 31-08-2001

Broker, mw. mr. P. (Amsterdam) 27-10-2001

Brunink, mr. H.J.G. (Amsterdam) 01-07-2001

Buck-Hartman, mw. mr. M.J. de (Den Haag) 01-10-2001

Bussel, mw. mr. C.P.M. van (Amersfoort) 01-11-2001

Collenburg, mw. mr. N.M. van (Utrecht) 29-11-2001

Dam, mw. mr. H.M. van (Haarlem) 28-09-2001

Dordregter, mw. mr. G.A.L. (Rotterdam) 01-10-2001

Doreleijers, mw. mr. A.J.G.M. (Den Haag) 01-11-2001

Erp, mr. H.J.P. van (Uden) 09-08-2001

Feulletau de Bruyn-ter Wee, mw. mr. G.H. (Arnhem) 15-11-2001

Flipse, mr. M. (Zaandam) 14-08-2001

Fuhri Snethlage, mw. mr. E.C. (Haarlem) 01-09-2001

Groot, mw. mr. M.D. (Ermelo) 28-09-2001

Haan, mr. C.H. de (Emme) 11-09-2001

Hartman, mw. mr. W.A. (Rotterdam) 06-09-2001

Helmonds, mr. J.P.W. (Amsterdam) 01-11-2001

Herk, mr. A. van (Amsterdam) 27-11-2001

Hessellink, mr. G.F.Th. (Utrecht) 03-07-2001

Hoevenagel, mr. W. (Maastricht) 01-09-2001

Hollander-Overberg, mw. mr. I.A.M. den (Vught) 29-10-2001

Holst, mw. mr. L.M. (Rotterdam) 01-08-2001

Holtrop, mw. mr. M.M.F. (Enschede) 01-08-2001

Hoogendijk, mr. R.H. (Amsterdam) 19-11-2001

Hylkema, mw. mr. A.L. (Rotterdam) 30-08-2001

Jansen, mw. mr. K.G. (Rotterdam) 22-08-2001

Jongbreuwer, mw. mr. H.M. (Almelo) 13-07-2001

Jonker Roelants, mw. mr. J.L. (Amsterdam) 01-10-2001

Kager, mw. mr. J.E.A.M. (Haarlem) 30-09-2001

Klock, mw. mr. D.J. (Alkmaar) 01-09-2001

Koenders, mw. mr. G.J. (Amsterdam) 19-10-2001

Kokke, mw. mr. M.E. (Den Haag) 15-09-2001

Lanser, mw. mr. C.R.E. (Amsterdam) 20-11-2001

Lauwaars, mw. mr. F.P. (Den Haag) 17-08-2001

Lichtenberg, mr. R.E.G. (Heilig Landstichting) 01-11-2001

Lina, mr. C.J. (Den Haag) 15-07-2001

Mans, mw. mr. K. (Maastricht) 01-10-2001

Meems, mw. mr. E. (Groningen) 01-08-2001

Mokveld, mw. mr. C.G. (Rotterdam) 01-12-2001

Molenaar, mr. J.E. (Den Haag) 01-09-2001

Mooij, mw. mr. C.O. de (Rotterdam) 07-11-2001

Polak, prof. mr. J.E.M. (Amsterdam) 01-07-2001

Riessen-Bron, mw. mr. D. van (Leerdam) 31-10-2001

Sanders, mw. mr. G.N. (Nieuwkoop) 01-08-2001

Schouten, mr. M.J.A. (Amsterdam) 31-08-2001

Signer, mr. P.J. (Almere) 09-10-2001

Spaans, mw. mr. P.L.N. (Amsterdam) 01-10-2001

Stam, mw. mr. M.D. (Amsterdam) 01-10-2001

Steenderen, mw. mr. A.M.C. van (Utrecht) 01-09-2001

Steennis, mw. mr. W. (Rotterdam) 15-06-2001

Stefels, mw. mr. A. (Hoofddorp) 01-09-2001

Sturms, mw. mr. K.M. (Den Haag) 01-11-2001

Swaaij, mr. P.E.M. van (Amsterdam) 01-10-2001

Tichelaar-de Vries, mw. mr. W.M. (Sneek) 15-09-2001

Toleman, mw. mr. S. (Amsterdam) 30-11-2001

Veendijk, mr. J.R.F. (Rotterdam) 01-08-2001

Veenstra, mw. mr. M.A.F. (Groningen) 01-09-2001

Woude, mw. mr. J.M. van der (Amsterdam)
29-11-2001

Wijnhoven, mw. mr. A.M. (Amsterdam) 01-07-2001

Zoon, mw. mr. B.A. (Amsterdam) 01-10-2001

Zutphen, mw. mr. A.H. van (Amsterdam)
01-08-2001

Zwikker, mr. N.W. (Wenum Wiesel)
12-10-2001

KANTOORVERPLAATSING

Clooster baron Sloet tot Everlo.

mr. E.A.R.M. van den (Naarden):

De Molen 93 (3995 AW) Houten,
tel. 030-6355471, fax 030-6355436

Coenraad, mw. mr. M.J.E.J. (Amsterdam):
Brederodestraat 158 (2042 BM) Zandvoort,
tel. 023-5737004

Conway, mr. S.C.: Weena 592 (3012 CN)
Rotterdam, tel. 010-2010500,
fax 010-2010501, e-mail
conway@vanmens-wisselink.nl

Elsenga, mw. mr. O.S.: Fred. Roeskestraat
100 (1076 ED) postbus 71170 (1008 BD)
Amsterdam, tel. 020-5785487,
fax 020-5785812, e-mail
olga.elsenga@loyensloeff.com

Eijmaal, mr. F.H.E. (Amsterdam):
Wilhelminasingel 100 (6221 BL)

postbus 3075 (6202 NB) Maastricht,
tel. 043-3254560, fax 043-3215450,
e-mail moszkowicz@freeler.nl

Heering, mr. J.P.: Parkstraat 107 (2514 JH)
postbus 30457 (2500 GL) Den Haag,
tel. 070-3760606, fax 070-3651856,
e-mail heering@barentskrans.nl

Hock, mw. mr. A.L. (Amsterdam):
Kenaupark 21 (2011 RM) postbus 5563
(2000 GN) Haarlem, tel. 023-5424292,
fax 023-5425277, e-mail
a.hock@vandiepen.com

Kalse, mw. mr. D.H.E. (Breda): Henric van
Veldekeplein 29 (6211 TG) postbus 289
(6200 AG) Maastricht, tel. 043-3250043,
fax 043-3253944

Koeleman, mr. J.W. (Utrecht):
Bergstraat 29 (3811 NE) postbus 765
(3800 AT) Amersfoort, tel. 033-4613048,
fax 033-4617240, e-mail
jw.koeleman@letselschade-advocaten.nl

Koppenol-Laforce, mw. mr. M.E.:
Weena 355 (3013 AL) postbus 1507
(3000 BM) Rotterdam, tel. 010-2172000,
fax 010-2172700, e-mail
mkoppenol@houthoff.nl

Kreeke, mw. mr. T. van de (Maastricht):
Parklaan 15 (6131 KE) postbus 217
(6130 AE) Sittard, tel. 046-4754638,
fax 046-4752900, e-mail
vandeekreek@boelszanders.nl

Lucassen, mr. J.W.S. (Rotterdam):
Piet Heinstraat 7 (7204 JN) postbus 210
(7200 AE) Zutphen, tel. 0575-583758,
fax 0575-583737, e-mail
j.s.w.lucassen@nysingh.nl

Maat, mw. mr. M. van der (Amsterdam):
29 Wilson Street, London EC2M 2SJ,
Groot-Brittannië, tel. 0044-2077869100,
fax 0044-2075886888, e-mail
ndlondon@nautadutilh.com

Manderfeld, mw. mr. M.I.T. (Nijmegen):
Nieuwe Gracht 124 (2011 NM) postbus 280
(2000 AG) Haarlem, tel. 023-5530230,
fax 023-5530260

Visé, mr. S.W.A.M. (Rotterdam):
Parnassusweg 126 (1076 AT)
postbus 75505 (1070 AT) Amsterdam,
tel. 020-5772374, fax 020-5772702,
e-mail bvisée@houthoff.nl

Vogelaar, mr. N.O. (Amsterdam):
Frans Halsplein 4 (2021 DL) Haarlem,
tel. 023-5274774, fax 023-527284

Vossen, mw. mr. B.E.A.M. van der
(Den Haag): Oranjestraat 6 (2514 JB)
postbus 9 (2501 CA) Den Haag,
tel. 070-3603151, fax 070-3603422,
e-mail b.vandervossen@vandiepen.com

NIEUW KANTOOR/ASSOCIATIE

NV Tilburgsche Waterleiding-Maatschappij
(mr. I.P.C. Seij) Bredaseweg 207 (5038 NE)
postbus 158 (5000 AD) Tilburg,
tel. 013-5840400, fax 013-5840401,
e-mail general@twm.nl

NAAMSWIJZIGING

Van Oosten Urlus Ydema Advocaten te
Den Haag thans: **Van Oosten Urlus
Stuivenga Advocaten**

Gorsira-van der Vossen, mw. mr. B.E.A.M.
te Den Haag thans: **Vossen,
mw. mr. B.E.A.M. van der**

BEZOEKADRES/POSTBUS/ TEL./FAX/E-MAIL

Haasdijk Advocaten te Amsterdam:
Verkuyllaan 20 (1171 EE) Badhoevedorp
Van den Herik & Verhulst te Rotterdam:
info@herikverhulst.nl
International Law Consultancy te Bergen op
Zoom: Burg. V. Hasseltstraat 50 (4611 BH)
postbus 328 (4600 AH) Bergen op Zoom
Klein Hesselink Sol te Terneuzen: Burg.
Geillstraat 36 (4531 EC) Terneuzen
**Van Oosten Urlus Stuivenga Advocaten
te Den Haag** Van Stolkweg 16 (2585 JR)
Den Haag, tel. 070-3023080

50 jaar Advocatenwet - 50 jaar Orde

OPROEP

In het kader van het 50-jarig bestaan heeft de Orde tal van activiteiten georganiseerd. Eén daarvan is de huishoudelijke vergadering. Deze vindt plaats op 26 juni om 14.30 uur in de congreszaal Juliana van het Jaarbeurscomplex in Utrecht.

Deze vergadering werd vroeger altijd – voorafgaand aan de kroegtocht – gehouden aan de vooravond van de officiële Ordevergadering. Nu de vergadering is losgekoppeld van de 50^e Ordevergadering, krijgt de huishoudelijke vergadering de aandacht die deze verdient. De huishoudelijke vergadering is immers de enige mogelijkheid voor de balie om rechtstreeks van gedachten te wisselen met de Algemene Raad over beleidszaken. De vergadering volgt op de feestelijk getinte Collegevergadering. Deze wordt 's morgens gehouden op dezelfde dag in het Beatrixgebouw, om te memoreren dat Koningin Juliana 50 jaar geleden de Advocatenwet tekende.

De agenda luidt als volgt:

1. **opening**
2. **mededelingen**
3. **De Orde, overheid in advocatenland?**

Op BalieNet vindt u de notitie die aanzet geeft tot deze discussie. Algemeen deken mr. M.W. Guensberg en algemeen secretaris mr. J.J.H. Suyver lichten de notitie toe. Deze zal vervolgens kort en kritisch worden becommentarieerd door een drietal advocaten te weten mr. A.I. de Boer, advocaat in dienstbetrekking mr. C.W.J. Okkerse, lid van het College van Afgevaardigden mr. A.J. Louter, voorzitter van de Stichting Jonge Balie Nederland

4. **rondvraag/wat verder ter tafel komt**
5. **sluiting**

Na afloop biedt de Algemene Raad u graag een feestelijk drankje aan.

Ter toelichting van agendapunt 3 het volgende. Aanleiding voor de keuze van dit onderwerp is o.a. de discussie die is gevoerd in de extra Ordevergadering van 18 juni 2001 en de toen ingediende en aangenomen motie. Daarvan luidt het dictum 'dat

de Orde zich in haar optreden – in welke vorm dan ook – voortdurend mede behoort te laten leiden door de materiële en andere gerechtvaardigde belangen van de advocaten als zodanig en met name van hen die geheel zelfstandig of in kleine verbanden de praktijk uitoefenen'.

Huishoudelijke vergadering o.a. De Orde, overheid in advocatenland? Utrecht, 26 juni - 14.30 uur

In de vergadering van het College van Afgevaardigden van 14 september 2001 is naar aanleiding van de vergadering van 18 juni aansluitend van gedachten gewisseld over de grenzen van de belangenbehartiging en, meer in het algemeen, van de taken van de Orde. Bij die gelegenheid heeft de algemene deken een bredere discussie over dit onderwerp toegezegd aan de hand van een notitie. Deze bredere discussie krijgt nu handen en voeten met agendering op de huishoudelijke vergadering van het onderwerp 'De Orde, overheid in advocatenland?' De notitie die de Algemene Raad als voorzet voor de discussies wil aanreiken, kunt u vinden op BalieNet, Orde 50 onder huishoudelijke vergadering.

Hieronder treft u aan een opgaveformulier dat u kunt faxen naar het Bureau van de Orde. U kunt zich eveneens opgeven via e-mail, d.ball@advocatenorde.nl U ontvangt overigens geen bevestiging van uw deelname. Voor de volledigheid volgt daarom hier informatie over reis- en parkeermogelijkheden.

Als locatie is de gemakkelijk bereikbare Jaarbeurs in Utrecht gekozen. Dit om eventuele belemmeringen in tijd en afstand zoveel mogelijk te beperken.

Het jaarbeurscomplex ligt op loopafstand van het Centraal Station Utrecht. Indien u met de auto komt (op de borden op de snelwegen staat de jaarbeurs duidelijk aangegeven), kunt u het best parkeren op parkeerterrein P3. Mocht dit vol zijn, kunt u gebruikmaken van een van de andere parkeerterreinen.

Deze oproep is ook te vinden op BalieNet en zal ook via de Orde Van De Dag zijn weg naar de balie vinden. De Algemene Raad rekent op u!

De heer Mevrouw Voorletters _____

Naam _____

Kantoor _____

Postadres _____

Postcode en plaats _____

Telefoon _____ Fax _____

Arrondissement _____

Handtekening _____

geeft zich op voor de huishoudelijke vergadering op 26 juni 2002 om 14.30 uur in de congreszaal Juliana van het Jaarbeurscomplex in Utrecht.

Graag faxen naar het Bureau van de Orde t.a.v. Daniëlle Ball, fax 070 - 335 35 32 of een e-mail met gelijke inhoud verzenden naar d.ball@advocatenorde.nl

Opgaveformulier

NEDERLANDSE
ORDE VAN
ADVOCATEN

50 jaar

Declaratie voor een eerste gesprek

Hof van Discipline 8 juni 2001, nr. 3095

(mrs. Zwitser-Schouten, Beker, Heidinga, Orie en Gründemann)

Raad van Discipline Arnhem, 20 december 1999

(mrs. De Roy van Zuydewijn, Borkhuis, Breuning Ten Cate, Huver en Meulemans)

- Advocatenwet artikel 46 (1.4.3.1, financiële verhouding).
- Gedragsregel 26 lid 1.

Feiten

Klager maakt telefonisch een afspraak met mr. X voor een bespreking over een mogelijk niet adequaat reageren door de huisarts op een val van klagers echtgenote. De bespreking duurt 85 minuten. Aan het eind van het gesprek deelt mr. X mede dat zijn uurtarief f 290 exclusief BTW bedraagt. Volgens mr. X is klager daar toen mee akkoord gegaan. Klager stelt dat hij begrepen heeft dat dat uurtarief zou gelden wanneer mr. X verder met de zaak zou gaan. In het gesprek had klager desgevraagd medegedeeld dat hij niet verzekerd was tegen kosten van rechtskundige bijstand en evenmin in aanmerking kwam voor een toevoeging.

Ruim 6 maanden later stuurt mr. X aan klager een declaratie van f 509,83 incl. BTW. Klager laat de declaratie onbetaald. Pas nadat klager er door de secretaresse van mr. X aan herinnerd is dat hij de declaratie nog moet betalen, komt klager met bezwaren tegen de declaratie. Omdat vaststaat dat klager niet bereid is in der minne te betalen, gaat mr. X over tot het invorderen van zijn declaratie langs gerechtelijke weg. De kantonrechter wijst de vordering van mr. X toe en vervolgens voldoet klager de vordering. Klager verwijt mr. X dat hij niet voorafgaand aan het inleidend gesprek heeft medegedeeld tegen welk uurtarief hij advies zou geven en dat hij voor zijn advies niet het toga-tarief in rekening heeft gebracht. Daarnaast verwijt klager mr. X dat hij hem er niet van op de hoogte heeft gesteld dat hij geen medisch letselschadespecialist is en dat hij hem niet naar een zodanige specialist heeft verwezen.

Overwegingen raad

De raad is allereerst van oordeel dat het uitgangspunt dat de advocaat duidelijkheid betracht in financiële aangelegenheden niet impliceert dat steeds direct bij aanvang van een gesprek de kosten aan de orde moeten komen. Of zulks geschiedt zal mede afhangen van de omstandigheden. Het is niet onbegrijpelijk dat in de onderhavige situatie eerst inhoudelijk op de vragen van klager is ingegaan, nu deze reeds de volgende dag een bespreking in het ziekenhuis zou hebben, alvorens is gesproken over de kosten. Dat aan het einde van het gesprek door mr. X aan de orde is

gesteld dat hij het gesprek tegen uurtarief in rekening wilde brengen staat vast. In de brief van de Stichting A. (die optrad voor klager, bew.) van 3 april 1997 is zulks met zoveel woorden erkend. Volgens mr. X is klager toen ook akkoord gegaan met zijn declaratievoorstel. De raad acht zulks niet onaannemelijk. Immers, niet is gebleken dat klager toen of na afloop van het gesprek dan wel na ontvangst van de declaratie daartegen bezwaar heeft gemaakt. Hij heeft eerst op 13 februari 1997, dus ruim 10 maanden na het gevoerde gesprek, van enig bezwaar blijk gegeven toen hij door de secretaresse van mr. X telefonisch aan het openstaan van de declaratie werd herinnerd.

Voorts acht de Raad het, gezien de duur van het gesprek en de timing ervan, kort voor de bespreking in het ziekenhuis, aanneemelijk dat sprake is geweest van meer dan een oriënterend gesprek, en dat, zoals door mr. X gesteld, de feiten, juridische consequenties en mogelijke vragen aan de orde zijn geweest. Ten aanzien van een inhoudelijke advisering zoals die in casu heeft plaatsgevonden past ook een reële honorering.

Gelet op de aard en de omvang van het gesprek bestond er ook geen aanleiding om klager te informeren over het toga-tarief, nog daargelaten dat dit geen algemeen in de advocatuur geldend tarief is. In de folder van de Orde van Advocaten staat ook te lezen dat men *bij een groot aantal advocaten* terecht kan voor een gratis kennismakingsgesprek, in welk gesprek – *dat een halfuur kan duren* – men zich *in algemene zin* juridisch kan oriënteren. Van een zodanig kennismakingsgesprek was in casu geen sprake nu er direct inhoudelijk geadviseerd diende te worden.

Ten slotte bestond er voor mr. X geen verplichting tot verwijzing naar een letselschadespecialist. Dat er binnen de beroepsgroep advocaten zijn die zich op enig terrein specialist mogen noemen brengt nog niet met zich mee dat advocaten die zich niet als zodanig afficheren een verwijzingsplicht naar hun gespecialiseerde collega's zouden hebben. Van een plicht tot verwijzen zou alleen dan sprake kunnen zijn wanneer een advocaat denkt een bepaalde zaak niet naar behoren te kunnen behandelen. Klager heeft niet gesteld en evenmin is gebleken dat mr. X niet tegen de hem voorgelegde problematiek was opgewassen. Voor het overige is het aan de cliënt om zich desgewenst bij de keuze van een raadsman omtrent die specifieke deskundigheid en bekwaamheden te laten voorlichten.

Volgt

Ongegrondbevinding van de klacht.

Overwegingen Hof

Vaststaat dat mr. X aan het einde van de bespreking van 11 april 1996 duidelijkheid heeft verstrekt over de vraag wat dat gesprek

Disciplinaire

Publicatie in deze rubriek geschiedt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak,

bestaande uit mr. A.G. Beets, mr. J.C.P. Ekering, mr. H.J.A. Knijff, mr. I.E.M. Sutorius mr. G.J. Kemper en mr. C.H.B. Winters.

klager zou gaan kosten. Indien klager met zijn grief wil betogen dat een advocaat meteen aan het begin van een eerste gesprek met een (nieuwe) cliënt duidelijkheid moet verschaffen over de kosten van dat gesprek, is sprake van een onjuiste opvatting. Een advocaat kan die duidelijkheid niet geven, wanneer hij nog helemaal niet weet wat de aard is van de zaak, die de cliënt hem wil voorleggen. Dát het gesprek geld gaat kosten, weet overigens iedere cliënt die niet verzekerd is tegen de kosten van rechtsbijstand of in aanmerking komt voor een toevoeging. Voor korte gesprekken hanteren nogal wat advocaten het zogenaamde toga-tarief. Nog daargelaten dat het tarief niet bindend is, was het gesprek van klager met mr. X op 11 april 1996 niet kort.

Naar het oordeel van het Hof heeft de Raad de zaak voldoende onderzocht en is de Raad tot de conclusie kunnen komen dat klager akkoord is gegaan met het declaratievoorstel. Met de Raad constateert het Hof dat klager pas op 13 februari 1997 van enig bezwaar tegen de declaratie heeft laten blijken, bovendien niet op eigen initiatief, maar toen hij door de secretaresse van mr. X aan het openstaan van de declaratie werd herinnerd.

De Raad heeft het terecht aannemelijk geacht dat het gesprek van klager met mr. X op 11 april 1996 een inhoudelijk karakter had. Het tegendeel is immers moeilijk voor te stellen, nu klager advies wilde hebben met het oog op een bespreking de dag daarop met een medisch specialist. Voorzover in de overwegingen van de Raad gelezen moet worden dat de Raad van oordeel is dat een advocaat wel mag declareren voor een inhoudelijk gesprek en niet voor een zogenaamd oriënterend gesprek, is dat oordeel in zijn algemeenheid niet juist. Daargelaten dat de begrippen 'inhoudelijk' en 'oriënterend' niet vastomlijnd zijn en dat het nogal eens zal voorkomen dat er geen goed onderscheid gemaakt kan worden tussen een inhoudelijk gesprek en een oriënterend gesprek, dient het beslag, dat door een cliënt voor diens zaak op de tijd van zijn advocaat wordt gelegd, in het algemeen gehonoreerd te worden.

Volgt

Bekrachtiging van de beslissing van de Raad van Discipline.

Onduidelijke declaratieafpraak

Raad van Discipline Arnhem, 11 juni 2001

(mrs. Van Ginkel, Baks, Bosma, Van de Loo en Poelmann)

- Advocatenwet, artikel 46 (1.4.3.1 Financiële verhouding).
- Gedragsregel 26.

Feiten

De klager wendde zich tot mr. X in verband met een letselschade. Mr. X vroeg en verkreeg, in juni 1999, voor de klager een voorwaardelijke toevoeging.

Op 5 augustus 1999 schreef mr. X aan de klager onder meer: *'Wij bespraken dat u niet in aanmerking komt voor kosteloze rechtsbijstand in het kader van gefinancierde rechtshulp. In uw zaak zou ik u willen voorstellen om mijn kosten afhankelijk te maken van het resultaat. Ik stel u dan ook voor om twee tarieven te hanteren: een laag tarief is de eigen bijdrage van de aan te vragen toevoeging wanneer het beoogde resultaat niet wordt bereikt. Die kosten moet u zelf betalen tot dat de aansprakelijkheid komt vast te staan. Daarnaast een verhoogd uurtarief van f 435 per uur indien het resultaat wel wordt bereikt. Met het resultaat bedoel ik in uw geval de erkenning van de aansprakelijkheid. In dat geval zal de verzekeraar mijn kosten betalen.'*

Bij brief van 12 augustus 1999 heeft de klager aan mr. X laten weten de brief van 5 augustus niet te begrijpen *'nu er een toevoeging is verleend en de eigen bijdrage inmiddels is betaald'*. De klager vervolgt met: *'Reeds eerder heb ik gesteld geen moeite te hebben met bijbetaling als er voldoende resultaat is behaald'*.

Op 12 september 1999 schreef mr. X aan de klager: *'Alweer ontvang ik een brief van u met betrekking tot de kosten. Tot op heden heeft u geen van de aan u toegezonden contracten willen ondertekenen. Zoals ik u al vanaf het begin heb meegedeeld werkt ondergetekende niet op basis van toevoeging tenzij er betalingsafspraken kunnen worden gemaakt op basis van hoog-laagtarief dan wel op basis van f 450 per uur. Nu u weigert om enig contract met mij te sluiten zal ik geen werkzaamheden voor u kunnen verrichten ... Binnen een week na heden zal ik, behoudens uw tegenbericht, overgaan tot sluiting van uw dossier'*. Bij brief van 21 september 2000 heeft mr. X aan de klager bericht dat hij diens toevoeging binnen twee weken bij de Raad voor Rechtsbijstand zou declareren en dat de klager in de tussentijd de mogelijkheid had om een andere advocaat te raadplegen.

Bij brief van 25 september 2000 antwoordde de klager: *'Omdat wij met betrekking tot bovengenoemde zaak voor wat de financiering betreft zijn aanwezig op een zogenaamde toevoeging en dat bij aanvang duidelijk hebben gesteld, bent u per 10 juni 1999 akkoord gegaan met een dergelijke regeling, terwijl de aanvraag daartoe door u is geregeld ... Wij kunnen niet instemmen met uw standpunten naderhand ingenomen en zien geen mogelijkheid binnen twee weken een vervanger voor u te vinden op deze basis'*.

De klacht is door de Raad zo verstaan dat mr. X bij de klager ten onrechte de indruk heeft laten ontstaan dat de klager, ook in geval er geen resultaat zou worden behaald, hij toch ondanks de voorwaardelijke toevoeging diens werkzaamheden tegen hoog tarief zou moeten betalen.

Overwegingen Raad van Discipline

De Raad stelt voorop dat mr. X de door hem voorgestelde afspraak van een – hoog, door de verzekeraar van de wederpartij te betalen, – uurtarief in geval de aansprakelijkheid van de wederpartij zou komen vast te staan in combinatie met een laag tarief, bestaande uit de op de toevoeging bepaalde eigen bijdrage, voor

Alle disciplinaire beslissingen die sinds 1986 in het *Advocatenblad* zijn gepubliceerd zijn ook te vinden

op www.advocatenorde.nl en *BalieNet*

het geval zou blijken dat de wederpartij niet aansprakelijk zou kunnen worden gehouden, op zichzelf niet ongeoorloofd is. Echter, mr. X heeft onvoldoende duidelijk gemaakt wat zo'n afspraak in concreto voor de klager zou behelzen. Allereerst heeft hij verwarring laten ontstaan door, nadat reeds in juni 1999 een voorwaardelijke toevoeging was afgegeven, in de brief van 5 augustus 1999 in het geheel niet aan die toevoeging en het voorwaardelijke karakter daarvan te refereren en te stellen dat zij bespraken dat de klager niet in aanmerking kwam voor kosteloze rechtsbijstand. Vervolgens heeft mr. X, toen de klager op 12 augustus 1999 schreef dat hij de eventuele declaratiemethode niet begreep, niet meer schriftelijk uitleg gegeven. Dat had hij wel moeten doen, nu als gevolg van zijn eigen brief van 5 augustus 1999 verwarring heeft kunnen ontstaan. Ook in zijn veel latere brief van 12 september 2000 heeft mr. X niet die uitleg verstrekt die van hem verwacht mocht worden, maar heeft hij volstaan met de opmerking dat hij niet op basis van toevoeging werkt tenzij er betalingsafspraken kunnen worden gemaakt op basis van hoog-laagtarief. De Raad is van oordeel dat de terminologie 'hoog-laagtarief' bepaald aan duidelijkheid te wensen overlaat, nu het woord 'tarief' ziet op een bedrag per tijdseenheid terwijl in het geval van een voorwaardelijke toevoeging onder omstandigheden door mr. X te hanteren lage tarief een forfaitair bedrag zou behelzen.

Daarnaast heeft mr. X verzuimd aan de klager te schetsen wat zou gelden wanneer de zaak geschikt zou worden zonder dat, zoals in geval van erkenning van aansprakelijkheid, de wederpartij de kosten van rechtsbijstand volledig voor zijn rekening zou (moeten) nemen. In zo'n geval immers zou mr. X zijn werkzaamheden tegen het genoemde uurtarief aan klager in rekening hebben willen brengen. De Raad begrijpt uit de brief van de klager van 12 augustus 1999, waar hij schrijft dat hij met bijbetaling ook geen moeite zou hebben wanneer voldoende resultaat is behaald, dat klager op zichzelf met de door mr. X voorgestane afspraak en het effect daarvan in geval van een schikking geen problemen zou hebben gehad, mits deze maar ondubbelzinnig duidelijk was weergegeven. Daar heeft het echter aan ontbroken en dat kan mr. X worden verweten. Een en ander is naar het oordeel van de Raad echter niet van een zodanige ernst dat mr. X terzake een maatregel dient te worden opgelegd.

Noot

Aan deze spraakverwarring had vermoedelijk in een gesprek van tien minuten een eind kunnen worden gemaakt. Daarbij hadden dan toch wel de volgende punten aan de orde moeten komen:

- een voorwaardelijke toevoeging kan worden ingetrokken en de advocaat mag alsnog declareren op gewone basis als het financiële resultaat daartoe aanleiding geeft. Erkenning van aansprakelijkheid is daarvoor op zich niet voldoende;
- wordt het resultaat bereikt in overleg, zonder procedure, dan zal de verzekeraar van de laedens in het algemeen de declaratie, op basis van een dubbele redelijkheidstoets wel voldoen.

Niettemin is dat niet altijd geheel het geval, en de advocaat zal dus voor die situatie met de cliënt moeten afspreken voor wiens risico dat dan is;

- wordt het resultaat pas bereikt na een procedure dan zal de verzekeraar wellicht slechts de buitengerechtelijke kosten en de geliquideerde proceskosten willen betalen. Ook voor dat geval zal de advocaat met de cliënt moeten bespreken dat die kosten zijn declaratie niet geheel zullen dekken.

E.

Contact met cliënt

Raad van Discipline Leeuwarden, 11 juni 2001

(Mrs. Van Riessen, Van Duursen, De Groot, Meijer en Volgelsang)

Het niet op de hoogte houden van de cliënt van de voortgang van de zaak en het nemen van een memorie van grieven zonder overleg met de cliënt.

- *Advocatenwet Artikel 46 (1.2. Vereiste communicatie met cliënt).*
- *Gedragsregel 8.*

Feiten

Mr. X stelt namens klager hoger beroep in tegen een door de kantonrechter gewezen vonnis. Ter rolle van 9 juni 2000 neemt mr. X een memorie van grieven. Eerst bij brief van 13 oktober 2000 stuurt mr. X aan klager een afschrift van de memorie van grieven alsmede een afschrift van de inmiddels genomen memorie van antwoord.

Klager beklagt zich er over dat mr. X hem niet over de voortgang van de procedure op de hoogte heeft gehouden en dat hij niet in de gelegenheid is geweest om correcties en aanvullingen op de door mr. X te nemen memorie van grieven te geven. Mr. X heeft de memorie te elfder ure opgesteld.

Overwegingen Raad

Uit de aan de Raad overgelegde bescheiden en het verhandelde ter zitting is gebleken, dat mr. X klager niet behoorlijk van de voortgang van de zaak op de hoogte heeft gehouden. Eerst bij brief van 13 oktober 2000 heeft mr. X aan klager medegedeeld dat hij op 9 juni 2000 de memorie van grieven had genomen.

Naar het oordeel van de Raad had mr. X alvorens de memorie van grieven te nemen daarvan tijdig een afschrift aan klager dienen te zenden teneinde hem in de gelegenheid te stellen zonodig daarop commentaar te geven. Uit een brief d.d. 30 maart 2001 van mr. X aan de deken, waarvan een afschrift zich bij de stukken bevindt, blijkt dat mr. X een dag voordat hij diende te concluderen met klager een bespreking heeft gehad, waarna hij vervolgens

in de avonduren de memorie van grieven opstelde. Uit de stukken blijkt niet, dat het aan klager heeft gelegen dat mr. X eerst zo laat in de gelegenheid is geweest de memorie gereed te maken. Dat hij daardoor geen tijd meer heeft gehad klager een afschrift te zenden alvorens de memorie van grieven ter rolle van 9 juni 2000 te nemen, komt volledig voor zijn rekening. De Raad kan niet beoordelen of er aanleiding was tot het maken van correcties en/of aanvullingen op de door mr. X te nemen memorie van grieven, nu de Raad van de onderliggende stukken geen kennis heeft kunnen nemen. Dit doet echter aan de verwijtbaarheid van het handelen van mr. X niet af.

Het is niet de eerste keer, dat mr. X een cliënt in de kou laat staan.

Volgt

Gegrondbevinding van de klacht en oplegging van een schorsing in de uitoefening van de praktijk voor de duur van twee weken.

Informereren van rechter over schikkingsonderhandelingen

Raad van Discipline Leeuwarden, 11 juni 2001 nrs. 8009, 8010, 8011

(mrs. Van Riessen, Van Duursen, De Groot, Meijer en Vogelsang)

- Advocatenwet artikel 46 (5.1 regels die betrekking hebben op de juridische strijd).
- Gedragsregel 13.

Feiten

A is ten verzoeken van haar mede-erfgenamen B en C in kort geding gedagvaard tot (onder meer) aanvaarding van een bieding op een boerderij. Voor B en C traden als advocaten op mr. X en mr. Y, terwijl mr. Z voor één van hen als procureur optrad. Bij tussenvonnis heeft de President een taxateur tot deskundige

benoemd. Na het uitbrengen van het taxatierapport is het kort geding voortgezet. Tijdens de voortgezette behandeling van het kort geding hebben partijen afgesproken de schikkingsonderhandelingen, die toen op gang waren gekomen, voort te zetten. Daartoe werd het kort geding aangehouden. Uiterlijk op een bepaalde datum zouden partijen de President laten weten of zij een schikking hadden bereikt dan wel vonnis wensten. Mr. X schreef mede namens mr. Y en mr. Z aan de President van de rechtbank het volgende:

'Partijen hebben elkaar voorstellen gedaan maar zijn er niet uitgekomen. A heeft na de mondelinge behandeling geen substantieel veel beter voorstel gedaan. Zij blijft bij het door de heren B en C gedane bod van f 2.000.000. Ik verzoek U vonnis te wijzen. (...).

Kopieën gaan naar mrs. X en Z – die met de inhoud akkoord zijn – alsmede (...).

De klacht luidt dat mr. X, Y en Z in strijd met Gedragsregel 13 hebben gehandeld door zonder toestemming mededeling te (laten) doen aan de President van de rechtbank omtrent de inhoud van de tussen raadsliden gevoerde schikkingsonderhandelingen.

Overwegingen Raad

Het staat mrs. X, Y en Z niet vrij om mededelingen te doen aan de President omtrent de inhoud van de tussen partijen gevoerde schikkingsonderhandelingen. mr. Y, die de betreffende brief mede namens mrs. X en Z schreef, had het erbij kunnen (en moeten) laten dat partijen elkaar voorstellen hadden gedaan maar er niet waren uitgekomen. Het past niet om een deel van het besprokene aan de President prijs te geven. Daaraan doet niet af, dat de onderhandelingen reeds ten tijde van de mondelinge behandeling in aanwezigheid van de President waren begonnen. Bij de onderhandelingen nadien was de President immers niet aanwezig.

Volgt

Gegrondbevinding van de klacht, zonder opleggen van een maatregel, nu partijen hebben verklaard dat het erom ging de reikwijdte van Gedragsregel 13 te zien vastgelegd. ■